

Identifying the Components of Social Capital in Managing the Covid-19 Pandemic Crisis

Hamidreza Nematollahi

MSc. Student, Department of Public Administration Student, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: hamidreza.nematollahi95@gmail.com

Amin Amiri

MSc. Student, Department of Business Management, Faculty of Business and Economics, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: man.amiri2013@gmail.com

Haidar Ahmadi

*Corresponding Author, Assistant Prof., Department of Business Management, Faculty of Business and Economics, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: ahmadi@pgu.ac.ir

Abstract

Objective: The purpose of this study is to identify the elements and components of social capital in managing the Covid-19 pandemic crisis.

Methods: The present study is cross-sectional, inductive, qualitative, and explanatory research. Its 11 participants included social science experts who were selected through purposive judgment sampling. In order to collect data, semi-structured texts and interviews were used and thematic analysis was used to code the gathered qualitative data.

Results: The results showed that social trust, social participation, awareness, economic factors, soft infrastructure, and structural issues of the government, and its subdivisions have an important role in the social capital required to manage the Coronavirus crisis.

Conclusion: The role of social capital in the dynamic evolving threats, according to the findings of the present study, is not always negative or positive; therefore, the behavior of the people must be changed. Also, the governments' legal, infrastructural, economic, and political measures, along with the increase in public confidence and awareness in such decisions can reduce the destructive effects of the crises.

Keywords: Corona epidemic, Crisis management, Social capital, Social management

Citation: Nematollahi, Hamidreza, Amiri, Amin and Ahmadi, Haidar (2021). Identifying the Components of Social Capital in Managing the Covid-19 Pandemic Crisis. *Journal of Public Administration*, 13(4), 597-626. (in Persian)

شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران اپیدمی کرونا

حمیدرضا نعمت الهی

دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: hamidreza.nematollahi95@gmail.com

امین امیری

دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده کسب‌وکار و اقتصاد، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: man.amiri2013@gmail.com

حیدر احمدی

* نویسنده مسئول، استادیار، گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده کسب‌وکار و اقتصاد، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: ahmadi@pgu.ac.ir

چکیده

هدف: هدف از اجرای این پژوهش، شناسایی عناصر و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران کرونا است.

روش: پژوهش حاضر از دیدگاه پارادایم تفسیری، از نظر رویکرد استقرایی، از جنبه روش کیفی، از منظر زمان تک مقطعی و از لحاظ هدف تبیینی است. مشارکت‌کنندگان پژوهش، خبرگان حوزه علوم اجتماعی بودند که به روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند انتخاب شدند. برای دستیابی به اشیاع نظری با ۱۱ نفر مصاحبه به عمل آمد. به‌منظور گردآوری داده‌ها، از مطالعه متون و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و برای کدگذاری داده‌ها، از تکنیک تحلیل تم استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی‌بخشی، عوامل اقتصادی، زیرساخت‌های نرم و مسائل ساختاری دولت و زیرمجموعه‌های آن‌ها، در سرمایه اجتماعی موردنیاز برای مقابله با بحران کرونا و مدیریت این بحران نقش مهمی دارد.

نتیجه‌گیری: نقش سرمایه اجتماعی در تهدیدهای در حال تحول پویا، همیشه منفی یا مثبت نیست، پس باید رفتار مردم تغییر کند. تمهیدهایی که دولت‌ها از لحاظ قانونی، زیرساختی، اقتصادی و سیاسی در نظر می‌گیرند، در کنار اعتماد مردم به این تصمیم‌ها و افزایش سطح آگاهی مردم، تأثیرهای مخرب این قبیل بحران‌ها را کاهش می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: اپیدمی کرونا، سرمایه اجتماعی، مدیریت اجتماعی، مدیریت بحران

استناد: نعمت‌الهی حمیدرضا، امیری، امین و احمدی، حیدر (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران اپیدمی کرونا. مدیریت دولتی، ۱۳(۴)، ۵۹۷-۶۲۶.

مقدمه

در اوایل نوامبر ۲۰۱۹ نوعی بیماری ناشناخته شبیه ذات‌الریه برای اولین بار در استان ووهان چین کشف شد. اولین موارد این ویروس دارای نوعی منشأ حیوانی بود. این ویروس که به‌عنوان یک کرونا ویروس جدید شناخته شد، با سندرم شدید تنفسی حاد همراه بود (باریوس و هوچبرگ^۱، ۲۰۲۰). با گسترش بسیار سریع این بیماری در چین و پس از آن به سایر نقاط دنیا، کرونا ویروس جدید با نام علمی SARS-CoV-2 و بیماری حاصل از آن به نام «کووید - ۱۹» نگرانی و وحشت زیادی را در بین مردم جهان به وجود آورد (آردورا و همکاران^۲، ۲۰۲۰). سازمان بهداشت جهانی^۳ شیوع این بیماری را نوعی فوریت در عرصه بهداشت عمومی بین‌المللی اعلام کرد تا اینکه در تاریخ ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰ شیوع این بیماری همه‌گیر شد (باریوس و هوچبرگ، ۲۰۲۰). فاصله‌گذاری اجتماعی یا سایر اقداماتی که احتمال تماس بین افراد آلوده یا افراد غیرآلوده را کاهش می‌داد، به‌عنوان ابزار اولیه برای جلوگیری از شیوع بیماری کووید - ۱۹ معرفی شد (آدولف، آمانو، بنگ‌جنسن، نولمن و ویلکرسن^۴، ۲۰۲۰). در همین راستا، دولت دانمارک موضع سخت‌گیری گرفت و در ابتدا مراکز دولتی را تعطیل کرد و به دنبال آن کافه‌ها، رستوران‌ها و مغازه‌ها و نهایتاً کلیه مرزهای کشور را بست. با این حال، دولت دانمارک با تکیه بر همکاری‌های اجتماعی مردم خود با نظارت متعادل‌تری پیش رفت. در کشور سوئد این اقدامات بسیار نرم‌تر بود و مسئولیت آن به افراد واگذار شد. این واکنش‌های واضح بیانگر ارتباطات مختلف میان دولت و جامعه و نشان‌دهنده نوعی اعتماد سیاسی می‌باشد و بدین ترتیب میزان مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی را مشخص می‌کند (چاتزوپولو^۵، ۲۰۲۰). سرمایه مدنی و ترجیحات اجتماعی تعیین‌کننده اصلی پیروی از محدودیت‌های کووید-۱۹ هستند (آقاجانیان، ۲۰۲۱؛ باریوس ۲۰۲۱؛ دورانت^۶، ۲۰۲۱؛ برودور، ۲۰۲۱). آنچه مشخص است این است که شیوع بیماری کووید - ۱۹ بسیار سریع و در حال تکامل است و دارای جنبه‌های متفاوتی است. یکی از جنبه‌های آن، قسمت فیزیولوژیکی است که مربوط به بیماران دارای مشکلات پیرامون سیستم ایمنی است (لوپز و همکاران^۷، ۲۰۲۰) که یکی از اقدامات اولیه در این وضعیت، مسافرت نکردن به مناطق اپیدمیک، نخوردن و تماس نداشتن با حیوانات وحشی می‌باشد (توکلی، وحدت و کشاورز، ۲۰۲۰). از طرف دیگر نیز این بیماری دارای تبعات نرم و جنبه‌های اجتماعی، سیاسی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و غیره می‌باشد. در این راستا می‌توان به پیامدهای کرونا ویروس مانند، از بین رفتن سلامت به‌ویژه سلامت اجتماعی با ابعادی همانند انسجام اجتماعی، مشارکت و اعتماد اجتماعی یادکرد (موزکی، ۲۰۲۰؛ باریوس، ۲۰۲۱). در این راستا باریوس و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهش خود نشان دادند که بحران‌هایی (مانند کرونا) که در جامعه به وجود می‌آید، می‌تواند بر سرمایه اجتماعی، سلامت اجتماعی و... گروه‌های مختلف و میزان اعتماد سیاسی آن‌ها اثرگذار باشد.

1. Barrios & Hochberg
2. Ardura et al
3. WHO
4. Adolf et al
5. Chatzopolo
6. Durant
7. López et al

سرمایه اجتماعی مفهومی نوین و نوپا در عرصه مطالعات اجتماعی است، اما این مفهوم ریشه در روابط اجتماعی نوع بشر دارد. عنوان «سرمایه اجتماعی» که شامل شبکه ارتباطی و دارایی‌هایی است که به واسطه همان شبکه بسیج شده‌اند (سرلک و اسلامی، ۱۳۹۰)، در تاریخ معادلات جوامع مدرن جزو عناوین تقریباً جدید محسوب می‌شود اما در واقع این مفهوم از دیرباز حتی در جوامع سنتی به شکل «هم‌بستگی جمعی» وجود داشته است (موهان^۱، ۲۰۲۰؛ راک^۲، ۲۰۲۰؛ ایگر^۳، ۲۰۲۰؛ باریوس و هوچبرگ، ۲۰۲۰؛ آکات^۴، ۲۰۲۰). در جوامع سنتی به دلیل محدود بودن گستره جغرافیایی و شناخت افراد جامعه از یکدیگر در صورت بروز بحران افراد جامعه به صورت خودجوش و داوطلبانه برای حل بحران با یکدیگر همکاری می‌کردند. کم‌کم با گسترش شهرنشینی و صنعتی‌شدن و تشکیل دولت‌ها و حکومت‌ها این مفهوم دچار تغییراتی شد. از جمله آنکه بخش مهمی از مدیریت بحران در مواقع ضروری برعهده دولت‌ها قرار گرفت (مورفی^۵، ۲۰۰۷، فترز^۶، ۲۰۲۰).

«سرمایه اجتماعی» در واقع بیش از هر چیز، بعد معنوی یک اجتماع است که از طریق مشارکت افراد یک جامعه با «همکاری» و «همدلی» در تعاملات اجتماعی قادر است به حل معضلات موجود در آن اجتماع، کمک کند و با کمک به کاهش هزینه‌ها روند رشد و توسعه در ابعاد مختلف جامعه را امکان‌پذیر سازد (دیو^۷، ۲۰۲۱). اما آنچه میزان سرمایه اجتماعی را در یک جامعه ارتقا می‌دهد، اعتماد، مشارکت، همکاری و رعایت حقوق یکدیگر در میان افراد جامعه و همچنین بین مردم و دولت‌هاست (کلمن^۸، ۱۹۹۹). اگرچه این مفهوم همواره می‌تواند در راستای پیشبرد بسیاری از اهداف و حرکت به سوی جامعه آرمانی مهم باشد اما در مواقع بحران یکی از حیاتی‌ترین مفاهیمی که می‌تواند ضامن بازگشت به شرایط عادی و خروج از بحران باشد، مفهوم «سرمایه اجتماعی» است (ویلسون^۹، ۲۰۱۳؛ دیو، ۲۰۲۱). به‌زعم پوتنام^{۱۰} جنبه‌هایی از سرمایه اجتماعی از قبیل هنجارها، شبکه‌ها و اعتماد متقابل است که همیاری و هماهنگی افراد را برای دستیابی به منافع مشترک، تسهیل می‌کند و رعایت داوطلبانه آن از سوی مردم، کارکردی در جهت کاهش هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی دارد (پوتنام، ۱۹۹۱). از نظر پوتنام، سرمایه اجتماعی عملی است که توسط ساختار اجتماعی تسهیل می‌شود (برت^{۱۱}، ۱۹۹۲). همچنین فوکویاما آن را به‌عنوان وجود مجموعه مشخصی از ارزش‌ها یا هنجارهای غیررسمی مشترک در بین اعضای یک گروه تعریف می‌کند که همکاری بین خود را امکان‌پذیر می‌سازند. سرمایه اجتماعی که عمده‌تأ مبتنی بر عوامل فرهنگی و اجتماعی است (حسن‌زاده ثمرین، همتی نوع‌دوست، نیکرو احمدگورابی، ۱۳۹۳) را می‌توان در کنار سرمایه‌های اقتصادی و انسانی، بخشی از ثروت ملی به حساب آورد به‌طوری‌که

1. Mohan
2. Rock
3. Iger
4. Alcatel
5. Murphy
6. Fetzer
7. Dave
8. Coleman
9. Wilson
10. Putnam
11. Burt

بسیاری از گروه‌ها، سازمان‌ها و جوامع انسانی، بدون سرمایه اقتصادی و صرفاً باتکیه بر سرمایه انسانی و اجتماعی توانسته‌اند به موفقیت دست یابند، اما هیچ مجموعه انسانی وجود ندارد که ادعا کند بدون سرمایه اجتماعی می‌تواند اقدامات مفید و هدفمندی انجام دهد (میاو و زنگ^۱، ۲۰۲۰؛ ورشنی و سوچر، ۲۰۲۰). چرا که امروزه این امر مسلم است که رسیدن به توسعه، جامعه مدنی، معیارهای جهان‌شمول و بستر مناسب برای زیست اجتماعی با وجود سرمایه اجتماعی شکل می‌گیرد (نکودری و یعقوبی، ۱۳۹۵). در واقع سرمایه اجتماعی یک دارایی قابل توجه برای افراد، جوامع و دولت‌های آن‌ها به‌ویژه در هنگام بروز بحران‌ها و بیماری‌های همه‌گیر همچون بیماری کووید-۱۹ محسوب می‌شود (وو، ویلکس، فریبوردر و گیسوردانو^۲، ۲۰۲۰). چرا که وجود سرمایه اجتماعی می‌تواند اجرای برنامه‌های دولتی به‌ویژه بستن مراکز مختلف و فاصله‌گذاری اجتماعی را تسهیل نماید (چاتروپولو، ۲۰۲۰) و به شکل حمایت اجتماعی و عاطفی به‌خصوص در زمان‌های بحرانی خود را نمایان سازد (اوکونر و گلاستون^۳، ۲۰۱۸).

در ایران نیز مانند اکثر جوامع رو به پیشرفت سرمایه اجتماعی در گذر زمان دستخوش تغییرات بسیار شده است (چشم براه، قاسمی، کرباسیان، یاوری و خیام‌باشی، ۱۳۹۳). سال گذشته در تاریخ ایران یکی از عجیب‌ترین و درعین حال سرنوشت‌سازترین سال‌ها در تغییر معادلات و ارتباطات اجتماعی بوده است. سالی مملو از اتفاقاتی که به‌واقع هرکدام به بحرانی بدل شد و مفهوم سرمایه اجتماعی، همدلی و هم‌بستگی را تا حدود زیادی دچار تغییرات جدی کرد. اما در مجموع این سیر نزولی محصول یک سال و یک اتفاق نیست بلکه حاصل یک‌راند طولانی با مؤلفه‌های بی‌شمار است. جامعه فعلی ما درگیر بحران سرمایه اجتماعی است. مسئولیت‌پذیری در قبال خودمان و دیگران کم‌رنگ شده است، به‌راحتی به‌عنوان یک تماشاگر از کنار بسیاری از مسائل و بحران‌ها می‌گذریم، در واقع مشکل جامعه ما این است که فراموش کردیم همه مسافران یک کشتی هستیم. بخشی از افراد جامعه در تکاپو هستند که خودشان به ویروس کرونا مبتلا نشوند و یا بخش دیگری از افراد جامعه برای پیشگیری و ریشه کن کردن آن مشارکت و همکاری ندارند، اما فارغ از ابعاد مختلف این تغییرات، اگر بخواهیم به بررسی و آسیب‌شناسی این سیر نزولی بی‌سابقه در مشارکت اجتماعی اخیر بپردازیم باید گفت جدی‌ترین حلقه مفقوده این چرخه، بی‌اعتمادی عمومی شکل گرفته در جامعه است. اگرچه ترمیم و بازگرداندن اعتماد عمومی فرایندی زمان‌بر و نیازمند برنامه‌ریزی‌های جدی و تغییر دیدگاه به این مسئله است اما به‌زعم اندیشمندان آنچه در این شرایط بیش از هر زمان دیگری جامعه به آن نیازمند بوده، استفاده از ثروت اجتماعی موجود در افراد جامعه است (گروملینگ و کلو^۴، ۲۰۱۹؛ ایخورست^۵، ۲۰۲۰). این ثروت، هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی (ضیایی، منوریان، و کاظمی‌کندانی، ۱۳۹۰) یا همان مفهوم «سرمایه اجتماعی» است که مردم ما با آن غریبه نیستند. در حال حاضر به نظر می‌رسد یکی از مؤثرترین راه‌ها برای غلبه بر این بحران، استفاده افراد در بطن جامعه از «سرمایه اجتماعی» نهفته در باور هر یک از افراد است. بازگشت به خود و در واقع بخش کمتر آسیب دیده یعنی اعتماد افراد به یکدیگر است

1. Miao & Zang
2. Wu et al
3. O'Connor & Gladstone
4. Gromling & Kloss
5. Eucharist

و این خردمندان است که دولت‌ها دائماً وضعیت را ارزیابی مجدد کنند و اطمینان حاصل کنند که وعده‌ها و جمله «هرآنچه که لازم است» واقعاً تحقق یافته است (نیکولا^۱، ۲۰۲۰). در حقیقت، نشان داده شود که سرمایه اجتماعی که ویژگی‌های سازمان‌های اجتماعی و هنجارهای رسمی و غیررسمی در جوامع را به خود جلب می‌کند، پیامدهای متنوع کووید - ۱۹ را پیش‌بینی و کنترل می‌کند (بای، جین و وان^۲، ۲۰۲۰؛ باریوس، پنملج، هوچبرگ، سپینزا، زنگالس^۳، ۲۰۲۰؛ بارتشر، سیتز، اسلوتوسیکی، سیگلوج و وهرهوفر^۴، ۲۰۲۰). بر مبنای آنچه بیان شد این پژوهش درصدد آن است که به شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران اپیدمی کرونا در کشور بپردازد. در واقع سؤال اصلی تحقیق حاضر این است که عوامل تأثیرگذار در مدیریت بحران کرونا از طریق سرمایه اجتماعی چه هستند؟

پیشینه نظری پژوهش

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی واژه‌ای است که دیری نیست وارد حوزه علوم اجتماعی و اقتصاد گردیده و از این منظر دریچه تازه‌ای را در تحلیل و علت‌یابی مسائل اجتماعی و اقتصادی گشوده است (میناموتو^۵، ۲۰۱۰). در تعریف عمومی، سرمایه اجتماعی، عبارت است از یک جوهر اجتماعی که هماهنگی و همکاری را در جامعه و گروه تسهیل می‌کند (فریزر و آلدريج^۶، ۲۰۲۰؛ کوکوبون^۷، ۲۰۲۰). در تعریفی دیگر سرمایه اجتماعی به شبکه‌هایی از ارتباطات گفته می‌شود که دسترسی به منابع افراد درون شبکه را ممکن می‌سازد (کریمی و فرجیان، ۱۳۸۷). این روابط، تعاملات و همکاری‌ها که به طور عام به آن سرمایه اجتماعی می‌گوییم ریشه در هنجارها و ارزش‌های جامعه دارند (کوچلر، راسل و استروبل^۸، ۲۰۲۰؛ ماکریدیس و وو^۹، ۲۰۲۰). چنین هنجارها و ارزش‌هایی افراد را فارغ از دغدغه‌های مثبتی بر قرارداد به ایفای نقش‌ها و اعمال خود ترغیب می‌کند (رینینگر و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۴). این نگاه نگرشی، ارزشی به مسئله شکل‌گیری سرمایه اجتماعی دارد. یعنی رویکردی که مسائل فرهنگی و تاریخی را در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی دخیل می‌داند و در تفسیری که ارائه می‌دهد از این مسائل بهره می‌جوید (نکودری و یعقوبی، ۱۳۹۵). در واقع، می‌توان سرمایه اجتماعی را یک مفهوم مرکب که دارای سه بعد: ساختار، محتوا و کارکرد است، تلقی نمود که ساختار اجتماعی آن، همان شبکه ارتباطات اجتماعی است و محتوای آن، عبارت از اعتماد و هنجارهای اجتماعی است و کارکرد آن نیز همان عمل متقابل اجتماعی است (راخیل، گاناپاتی، سلوسم و مخرجی، ۲۰۱۴). در حقیقت سرمایه اجتماعی است که ویژگی‌های سازمان‌های اجتماعی و هنجارهای

1. Nicola
2. Bai
3. Barrios
4. Bartcher
5. Minamoto
6. Freezer and Aldrich
7. Coconut
8. Kochler et al
9. Macridis and Wu
10. Rininger et al

رسمی و غیررسمی را در جوامع به دست می‌آورد (گیریتلی نیگرن و اولوفسون^۱، ۲۰۲۰). در جدول زیر به تعدادی از تعاریف سرمایه اجتماعی می‌پردازیم.

جدول ۱. تعاریف سرمایه اجتماعی

اندیشمندان	تعاریف سرمایه اجتماعی
بورديو	نتیجه مجموع منابع اجتماعی‌ای که تحت شرایط مشخصی قابلیت تغییر دارد. ^۲
پورت	توانایی بازیگران برای تأمین منافع توسط عضویت در شبکه‌های اجتماعی. ^۳
کلن	این مفهوم عنصری فردی نیست، بلکه از عناصر مختلفی تشکیل می‌شود که دارای دو خصوصیت مهم است: ۱. شامل برخی عناصر های ساختار اجتماعی است؛ ۲. دارای خاصیت جهت دهنده‌گی، به رفتارهای افرادی که در درون این ساختارها قرار دارند. ^۴
فوکویاما	توانایی افراد برای همکاری با یکدیگر در درون گروه‌ها و سازمان‌ها به منظور رسیدن به اهداف مشترک ^۵
پوتنام	خصوصیاتی که همکاری افراد برای نیل به منافع متقابل را تسهیل می‌بخشد ^۶
لوری	مجموعه‌ای از منابع که در سازمان‌های اجتماعی به صورت ذاتی وجود دارد و در جامعه‌پذیری افراد و رشد شناختی - اجتماعی تأثیرگذار است. ^۷
وولکاک	اطلاعات، اعتماد و هنجارهای متقابلی که در روابط اجتماعی انسان‌ها ماندگار است. ^۸
فیلد	مفهوم سرمایه اجتماعی به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی میباشد که با کنش‌های هدفمند، قابل دسترس یا گردآوری است. ^۹

مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

امروزه دانشمندان به تفکیک انواع مختلف سرمایه، مؤلفه‌های ویژه‌ای را برای هر یک از آن‌ها معرفی می‌کنند. سرمایه اجتماعی ابعاد و مؤلفه‌های فراوانی دارد که متناسب با فرهنگ جامعه است؛ مؤلفه‌هایی مانند اعتماد، مشارکت در نهادهای مدنی، ارتباطات مناسب با دیگران، تعهد و مسئولیت، همکاری و روحیه کار گروهی، و احساس هویت جمعی. مهم‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی اعتماد است که خود ارکانی دارد (احمدی، ۱۳۹۰). البته نباید فراموش کرد که حتی در معرفی این مؤلفه‌ها نیز میان محققان و نویسندگان اختلافاتی وجود دارد. اما در پس تمام این اختلافات همواره مؤلفه‌های مورد قبولی یافت می‌شود که عموم نظریه‌پردازان بر سر آن توافق دارند.

1. Gritley Negren & Olofson
2. Bourdieu
3. Portes
4. Coleman
5. Fukuyama
6. Putnam, "Bowling alone: 1995
7. Loury
8. Woolcock
9. Field

جدول ۲. مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از دیدگاه اندیشمندان

مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	اندیشمندان
امنیت اجتماعی، به گونه‌ای تنگاتنگ با احساس امنیت گره‌خورده است. یعنی هرگاه شخص احساس کند از هر لحاظ مانند موقعیت شغلی در امنیت است می‌توان گفت که امنیت اجتماعی وجود دارد.	۱ و ۹
مشارکت اجتماعی نیز از دیگر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است و به معنی کنشی هدفمند، آزادی و اختیاری با خصوصیات متعامل بین کنشگر و زمینه اجتماعی - محیطی اوست که هم برای فرد رضایت به بار می‌آورد و هم عامل شکل‌دهی به روابط و سازنده شبکه‌های حمایتی بالقوه است.	شیمادا ^۲
آگاهی و شناخت به معنی داشتن اطلاع از گروه، جامعه و اعضای جامعه است. این مؤلفه یکی از پیش‌شرط‌های اعتماد تلقی می‌شود و یکی از شرط‌های لازم جهت مشارکت می‌باشد	بورگونوی و اندریو ^۳
مؤلفه انسجام اجتماعی به معنای حمایت افراد یک گروه یا جامعه از یکدیگر، بهره‌مندی از احساس پذیرش از سوی دیگران و احساس راحتی در گروه‌هایی است که افراد در آن‌ها عضویت یا مشارکت داشته باشند	شاو ^۴
ارزش‌های فرهنگی یکی دیگر از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است که اولین بار توسط بورديو جامعه‌شناس فرانسوی در سال ۱۹۸۶ به کار برده شد. این مؤلفه در صدد است تا تبیین‌هایی برای عواملی مانند موفقیت‌های تحصیلی و شغلی را که متأثر از دامنه وسیعی از عوامل است، سازمان‌دهی کند.	ویلسون ^۵
ابعاد سرمایه اجتماعی که در برگیرنده روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌باشد	کلاوس افه ^۶
سرمایه اجتماعی شامل مؤلفه‌های روابط، تعهد و اعتماد اجتماعی است که در جوامع سنتی محدود و درون‌گروهی و در جوامع مدرن وسیع و تعمیم‌یافته است.	آنتونی گیدنز ^۷
مؤلفه‌هایی مانند اعتماد (هنجارها)، ارزش‌ها و رفتارهای مشترک، ارتباطات، همکاری، تعهد متقابل، شناخت متقابل و شبکه.	ویلانوا و اوجوسا ^۸

مدیریت بحران و بیماری کووید-۱۹

مدیریت بحران بر ضرورت پیش‌بینی منظم و کسب آمادگی برای رویارویی با آن دسته از مسائل داخلی و خارجی تأکید دارد که به‌طور جدی شهرت، سودآوری و یا حیات سازمان را تهدید می‌کنند (پورعزت، فیروزپور و سعدآبادی، ۱۳۹۲). شدت و ابعاد برخی از بحران‌ها به حدی است که بشر باید با استفاده از دانش، عقل، منطق و ابتکارات خود به مقابله با حوادث غیرمترقبه بپردازد. مدیریت بحران در گذر زمان به شیوه‌ای پویا عمل می‌کند و عامل زمان را با فرمول‌های خاص خود مورد استفاده قرار می‌دهد (اکسوی^۱، ۲۰۲۰). دفتر سازمان ملل متحد - هماهنگی امور حوادث غیرمترقبه (UNDRO) بیان می‌دارد که مدیریت بحران، دارای چهار رکن اصلی کاهش خسارات، آمادگی، واکنش اضطراری و بازسازی است. سیستم جامع مدیریت بحران مخاطرات بالقوه و منابع موجود را ارزیابی کرده و طوری برنامه‌ریزی

1. Wou
2. Shimada
3. Burgundy & Andrew
4. Shaw
5. Willson
6. Klaus Efee
7. Anthony Giddens
8. Willano & Ogossa
9. Covid-19 Virus
10. Exoy

می‌نماید که منابع موجود را با مخاطرات موازنه کند تا با استفاده از منابع موجود بتوان بحران را کنترل کرد (ژائو^۱، ۲۰۱۳). از طرفی خبر ابتلای چندین نفر به یک ذات‌الریه غیرمعمول در ابتدای سال نو میلادی ۲۰۲۰ به سازمان بهداشت جهانی از سوی چین باعث معرفی نوع جدیدی از کرونا ویروس به‌عنوان عامل ایجاد یک بیماری تنفسی جدید گردید. کرونا ویروس‌های منتشرشده، متعلق به زیرخانواده کرونا ویرنای^۲ می‌باشند (لی^۳ و همکاران، ۲۰۲۰، خان، ۲۰۲۰). شیوع کرونا ویروس بسیار سریع و در حال تکامل است و دارای یک ریسک ویژه برای بیماران دارای مشکلات پیرامون سیستم ایمنی است (لوپز^۴ و همکاران، ۲۰۲۰، بای، جین و وان^۵، ۲۰۲۰). کرونا روشن کرده است که همه ما به‌هم‌پیوسته‌ایم و آسیب‌پذیری بهداشتی، نگرانی درجه اول افراد کم‌برخوردار در جامعه نیست. عدم تحرک (انفعال) طبقات حاکم که منجر به ضعف سیستم‌های بهداشتی در LMIC^۶ و کشورهای با درآمد متوسط و پایین می‌شود (کیان و هانسر^۷، ۲۰۲۰). از طریق بحران شدید بهداشتی و اقتصادی ناشی از این همه‌گیری تأثیر مستقیم منفی بر آنها خواهد گذاشت و این طوفان کامل از فاجعه‌های اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی ناشی از بیماری همه‌گیر ویروس کرونا، به طور مستقیم معیشت و رفاه جهان را تهدید می‌کند و دستیابی به اهداف توسعه پایدار ملتها را به خطر می‌اندازد (نلسون^۸، فو، زخر، پاپاس و مکدوناق، ۲۰۱۹). کرونا جوامع، مشاغل و سازمان‌ها را در سطح جهان تحت تأثیر قرار داده و ناخواسته بر بازارهای مالی و اقتصاد جهانی تأثیر گذاشته است (کوکوبون، ۲۰۲۰). واکنش‌های غیر هماهنگ دولت‌ها منجر به ایجاد اختلال در زنجیره تأمین شده است. علاوه بر اختلال در زنجیره تأمین، بخش بازار سرمایه نیز تحت تأثیر قرار گرفته است (وو، ۲۰۲۰). ترس از رکود اقتصادی جدید و فروپاشی مالی در چنین زمان‌هایی، رهبری قدرتمند و منعطف در مراقبت‌های بهداشتی، تجاری، دولتی و جامعه را به‌صورت گسترده‌تر می‌طلبد (اکسوی^۹، ۲۰۲۰). پیامدهای اقتصادی همه‌گیری ویروس کرونا، دامنه گسترده‌ای دارد و بر نحوه عملکرد اقتصاد جهانی تأثیر می‌گذارد. از دیدگاه سیاست‌های اقتصادی و عمومی، سلامتی یک کالای عمومی جهانی است که نمی‌تواند به‌عنوان یک کالا تولید شده و به بازار مصرف وارد شود و به مصرف‌کنندگان فردی برسد و افراد در مقابل کمبود سلامتی - یا در واقع، در برابر شیوع بیماری‌های همه‌گیر - در هر قسمت از کره زمین بسیار آسیب‌پذیرند (دیو، ۲۰۲۱). کرونا ویروس برخلاف سایر بلاای نامرئی مانند انتشار رادیواکتیو، یک فاجعه غیر قابل‌اندازه‌گیری است؛ بنابراین، داشتن اطلاعات صحیح و به‌موقع برای جلوگیری از گسترش آن و نیز در پیشگیری و درمان این بیماری ضروری است. این دو عامل، همراه با حاکمیت خوب و مشارکت شهروندان، رمز موفقیت در مبارزه با ویروس کرونا در آینده است (دورانت، ۲۰۲۱).

1. Zhao
2. Coronavirinae
3. Li
4. López
5. Bai, Jane & Van
6. Low & Middle Income Countries
7. Kian & Hanser
8. Nelson et al
9. Aksui

پیشینه تجربی پژوهش

در جدول ۳ به خلاصه‌ای از پیشینه پژوهش اشاره شده است.

جدول ۳. خلاصه بررسی پیشینه پژوهش

نویسندگان	عنوان مقاله	خلاصه موضوع و یافته‌های پژوهش
تیموتی فریزر و همکاران ^۱ (۲۰۲۱)	کشف روابط بین سرمایه اجتماعی و پیامدهای COVID-19 در سطوح محلی	سرمایه اجتماعی و آسیب‌پذیری اجتماعی تا ۹۵ درصد از تغییرات شیوع ویروس کرونا را پیش‌بینی می‌کند و قدرت آنها را به‌عنوان ابزارهای تشخیصی و پیش‌بینی‌کننده برای مبارزه با شیوع ویروس کرونا برجسته می‌کند.
چهرمی و کاوه (۲۰۲۱)	پیامدهای اجتماعی شیوع بیماری جدید کرونا (COVID-19) در ایران: آیا سرمایه اجتماعی در خطر است؟	مقوله‌های مثبت «شکل‌گیری الگوهای جدید ارتباطات اجتماعی و رفتاری و ایجاد تغییرات اقتصادی» و مقوله‌های منفی «ایجاد فضای بی‌اعتمادی، اختلال در ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی، اختلالات روانی اجتماعی».
کارمن و همکاران ^۲ (۲۰۲۱)	سرمایه اجتماعی و پریشانی روانی در طول قرنطینه بیماری کرونا در کلمبیا	شاخص‌های ناراحتی روانی نشان داد که در معرض خطر افسردگی، افزایش خطر خودکشی، استرس زیاد ناشی از بیماری کرونا و ویروس و خطر بی‌خوابی همراه بود.
متیو کانور ^۳ (۲۰۲۱)	سیاست عمومی همه‌گیری عمومی: سرمایه اجتماعی و سیاست ایتالیا: سرمایه اجتماعی و بحران کووید-۱۹ ایتالیا	نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی می‌تواند به جوامع کمک کند تا هم‌بستگی را گسترش دهند: سرمایه اجتماعی بیشتر، منجر به سطح پایین‌تری از عفونت می‌شود و رشد متوسط هفته‌به‌هفته در عفونت‌ها را در بیش از ۲۷۰۰ شهرستان ایالات متحده کاهش می‌دهد.
ایموتی فراسرا و همکاران ^۴ (۲۰۲۱)	نقش سرمایه اجتماعی در افزایش میزان مرگ‌ومیر ناشی از کووید-۱۹	کنترل عوامل متعددی از جمله سیاست و حکومت‌داری، کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، پی می‌بریم که پیوند و پیوند سرمایه اجتماعی تلفات کووید-۱۹ را در جوامع کاهش می‌دهد. مقامات بهداشت عمومی و سازمان‌های جامعه باید ایجاد و حفظ روابط اجتماعی قوی و اعتماد به دولت را برای کمک به مبارزه با همه‌گیری در اولویت قرار دهند.
کریستوس و همکاران ^۵ (۲۰۲۱)	چگونه سرمایه اجتماعی به جوامع کمک می‌کند تا از همه‌گیری کووید-۱۹ عبور کنند	دریافتیم که انتقال یک شهرستان از صدک ۲۵ به ۷۵ درصد از توزیع سرمایه اجتماعی منجر به کاهش ۱۸ درصد و به ۵ درصد می‌شود و همچنین شواهدی دال بر گسترش کمتر ویروس می‌شود. نتایج ما برای بسیاری از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، کنترل‌ها و اقدامات جایگزین سرمایه اجتماعی قوی است.

1. Timothy Fraser et al
2. Carmen et al
3. Matthew Conover
4. Imothyfrasera et al
5. Christos et al

ادامه جدول ۳

نویسندگان	عنوان مقاله	خلاصه موضوع و یافته‌های پژوهش
دونگ جانگ و همکاران ^۱ (۲۰۲۰)	نقش سرمایه اجتماعی محل کار بر رابطه بین استرس ادراک شده و هویت حرفه‌ای در پرستاران بالینی در طول شیوع کووید - ۱۹	در مراحل اولیه شیوع کووید - ۱۹، سرمایه اجتماعی محل کار در بین پرستاران بالینی مورد بررسی نتوانست تأثیر منفی استرس درک شده بر هویت حرفه‌ای را مهار کند، اما در واسطه استرس درک شده و هویت حرفه‌ای نقش داشت. یک محیط کار سالم باید در اختیار پرستاران بالینی قرار گیرد تا هویت حرفه‌ای خود را بهبود بخشد و استرس درک شده را کاهش دهد.
ایوان نوگروهو ^۲ (۲۰۲۰)	تقویت سرمایه اجتماعی آنلاین در طول همه‌گیری کووید - ۱۹	سرمایه اجتماعی آنلاین با رعایت پروتکل‌های بهداشتی مانند شستن دست‌ها، استفاده از ماسک صورت و سایر اقدامات حفاظتی، بهره‌وری را در زندگی مردم ایجاد می‌کند. علاوه بر این، انتظار می‌رود سرمایه اجتماعی آنلاین بر صاف کردن منحنی عفونت و توقف انتقال ویروس تأثیر داشته باشد.
مارکو ویستین و همکاران ^۳ (۲۰۲۰)	چگونه سرمایه اجتماعی توانایی هتل‌داران را برای مقابله با کووید - ۱۹ افزایش می‌دهد	اعتماد بیش از حد بر روابط قابل اعتماد می‌تواند توانایی درک بحرانی عینی را کاهش دهد. نتایج ما نه تنها در مورد ساختن حس در صنعت هتلداری روشن می‌شود، بلکه با ماهیت نظری ساختن حس به‌عنوان یک فرایند اجتماعی نیز دست‌وپنجه نرم می‌کند.
جادران و یزدانی (۱۳۹۹)	شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان برای مقابله با پیامدهای ویروس کرونا	سرمایه اجتماعی در سناریوهای بحران مزایای زیادی را به همراه دارد و جوامع با سرمایه اجتماعی بالا با کارایی بیشتری نسبت به جوامعی که سرمایه اجتماعی پایین دارند پاسخ می‌دهند.
رشادت جو، رضایی و میر حق جو (۱۳۹۰)	نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران‌های اجتماعی کلان شهرهای ایران (مطالعه موردی: شهر رشت)	نتایج یافته‌ها حاکی از این بود که بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، حمایت، انسجام، احساس زندگی، ارزش زندگی) و مدیریت بحران‌های اجتماعی (پیشگیری، آمادگی، مقابله، بازسازی) شهروندان کلان‌شهر رشت ارتباط معنی‌داری وجود دارد، هرچه بر میزان سرمایه اجتماعی شهروندان افزوده شود مدیریت بحران‌های اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد.

طبق بررسی‌هایی انجام شده، مطالعات فعلی، کمبودها و کاستی‌های زیادی دارند. محققان در مطالعات خود به‌صورت صریح در مورد چگونگی مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی و شناسایی مؤلفه‌های آن در مدیریت بحران به جمع‌بندی خاصی نرسیده‌اند. عموم پژوهش‌ها به بررسی تأثیرات بحران کرونا بر ابعاد محدود از سرمایه‌های اجتماعی پرداخته‌اند و یا از چند منظر فقط به عوامل تأثیرگذار سرمایه اجتماعی به این دوره نگاه کرده‌اند، در پژوهش‌های بین‌المللی اقدامات صورت‌گرفته از منظر سرمایه اجتماعی برای مدیریت بحران کرونا اغلب در دسته شناسایی عوامل خرد مانند: وظایف شهروندان در مسائل بهداشتی، اعتماد عمومی و آسیب‌های روحی و روانی یا ارتباط بین سرمایه اجتماعی و پاسخ به کووید - ۱۹ فقط در محدوده بعضی مشاغل و سنین خاص مانند کهن‌سالی یا جوانی، طبقات اجتماعی محدود

1. Dong Zhang et al
2. Iwan Nugroho
4. Marco Visentin et al

و به طور خلاصه با تمرکز بر قشرهای خاصی از افراد جامعه مورد بررسی قرار داده‌اند، در این پژوهش‌ها به مسائل سیاست‌گذاری و تصمیمات نهادهای درگیر در مدیریت بحران کرونا مانند توجه به تصویب قوانین و دستورالعمل‌ها برای زندگی و معیشت مردم با توجه به مباحث اقتصادی که ذیل وظایف دولت و نهادهای دولتی است، پرداخت نشده است. در پژوهش‌های داخلی جدای از کم بودن تحقیقات انجام شده در زمینه سرمایه اجتماعی و کرونا، اکثراً به دوران پسا کرونا و یا به شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از طریق روش‌های بررسی مطالعات دیگر و یا روش کمی پرداخته‌اند که مختص کشور ایران و شرایط فعلی ما نمی‌باشد. تفاوت پژوهش حاضر و راه‌کارهای ارائه شده در آن با دیگر مطالعات انجام شده از منظر جامعیت و توجه به مسائل کلان و خرد در کنار یکدیگر است مانند شناسایی مؤلفه‌های سخت و نرم دولت، وظایف نهادهای درگیر در مدیریت بحران اپیدمی کرونا، و توجه به مسائل اقتصادی در کنار مسائل اجتماعی و فرهنگی و همچنین شناسایی مؤلفه‌های فردی مانند مسائل بهداشتی و رعایت اصول شهروندی از سوی مردم. به‌طور کلی در پژوهش حاضر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هم به طور انتزاعی و درگیر با مسائل روانی و ذهنی مردم و همچنین مؤلفه‌های عملی‌تر مانند مسائل مالی - اقتصادی و دولتی شناسایی شده است. از این‌رو در پژوهش حاضر با روشی متفاوت از اکثر پژوهش‌ها (مصاحبه با خبرگان) و با تمرکز بر شرایط فعلی ایران به شناسایی مؤلفه‌های جامعی اعم از بهداشتی و اطلاعاتی و دولتی و زیرساختی و... پرداختیم و با روشن‌سازی چگونگی تأثیر این مؤلفه‌ها در افزایش سرمایه اجتماعی برای مقابله با این بحران پرداخته‌ایم.

روش‌شناسی پژوهش

هدف از انجام پژوهش حاضر، شناسایی مؤلفه‌ها و ابعاد سرمایه اجتماعی در رابطه با بحران کرونا می‌باشد. روش تحقیق بر اساس مدل پیاز پژوهش ساندرز (ساندرز^۱، ۲۰۰۹) مورد بررسی قرار گرفته است، لذا پژوهش حاضر از منظر پارادایم پژوهش، تفسیری است و با رویکرد استقرایی و از نوع کیفی بوده که در مقطع زمانی مشخصی انجام گرفته است و از استراتژی تحلیلی تم به منظور کدگذاری داده‌ها برای رسیدن به مؤلفه‌ها استفاده شده است. از لحاظ هدف نیز تبیینی است. پس از بررسی عمیق ادبیات پژوهش و بررسی سایر پژوهش‌ها، با راهنمایی استادان و تعدادی از خبرگان پرسش‌های مصاحبه آماده شدند. روایی پرسش‌های مصاحبه، با هم‌اندیشی چهار خبره تأیید شد. برای احصای مؤلفه‌ها به دست آمده از مصاحبه و پیشینه کدها از نرم‌افزار مکس کیودا استفاده می‌نماییم و سپس مدل واکاوی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در رابطه با بحران کرونا بر اساس تحلیل تم طراحی می‌شود. با توجه به مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق با خبرگان و اخذ دیدگاه‌های آنان روش تحلیل تم به منزله یکی از منعطف‌ترین روش‌های کارآمد، به کار گرفته شده است (سفیدگران، قلی‌پور، فقیهی، شاه‌حسینی، ۱۳۹۶). نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد کیفی تحلیل تم در قالب تم‌های اصلی، تم‌های فرعی و مفاهیم ارائه شده است. بر اساس رویکرد براون و کلارک، در این پژوهش برای تحلیل تم، طی شش فاز آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جست‌وجوی تم‌ها، بازنگری تم‌ها، تعریف و نام‌گذاری تم‌ها و در نهایت

گزارش، آماده شده است (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶). در گام نخست، صداهای ضبط شده (برای ضبط صدا از مصاحبه‌شوندگان اجازه گرفته شد) و فایل‌های دست‌نویس، به صورت منسجم تایپ و دسته‌بندی شدند. در گام دوم پس از تحلیل و سازماندهی داده‌ها در گروه‌های معنادار، کدهای اولیه ایجاد شده‌اند و در گام سوم با تمرکز بر تحلیل در سطحی کلان‌تر، پس از حصول اطمینان از اینکه تم‌ها غیر تکراری و در عین حال کلان و دربرگیرنده تمامی ایده‌های مطرح شده باشند، کدهای مختلف در قالب تم‌ها مرتب شدند. گام چهارم، شامل پالایش تم‌ها است. از این رو، در این پژوهش تم‌های همگون در گروه‌های منسجم (بر اساس محتوا و مبانی نظری) دسته‌بندی شدند و عناوین کوتاه و مناسب با قابلیت انتقال معنا به خواننده برای مضامین اصلی انتخاب شدند (قلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

روش گردآوری داده و اطلاعات، شامل روش مطالعه‌های کتابخانه‌ای با ابزار فیش‌نویسی و میدانی با ابزار مصاحبه است. به این منظور، ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و ابزار فیش‌نویسی، پیشینه مربوط به موضوع بررسی و مدل اولیه مبتنی بر پیشینه تدوین شد. در روش میدانی نیز با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مدل نهایی پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون استخراج شد. جامعه خبرگان، این پژوهش شامل نخبگان و اساتید دانشگاهی بودند. با ۱۱ خبره دانشگاهی مصاحبه شد و از مصاحبه دهم به بعد، دیگر داده و اطلاعات جدیدی شناسایی نشد، بنابراین کفایت نمونه‌گیری در مصاحبه یازدهم محرز شد. این مصاحبه‌ها چهار ماه زمان برد. ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان به ترتیب زیر بود:

۱. دارای آگاهی و دانش کافی و ارتباط نزدیک با مسائل علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی

۲. سابقه تدریس و فعالیت در حوزه‌های اجرایی در مسائل کلان کشوری

اغلب روش‌شناسان کیفی، به جای استفاده از واژگان روایی و پایایی که اساساً و از لحاظ فلسفی در پارادایم کمی ریشه دارند، از معیار قابلیت اعتماد برای ارجاع به ارزیابی کیفیت از نتایج کیفی استفاده می‌کنند (دانایی‌فرد و مظفری، ۱۳۸۷: ۱۴۷). برای اعتبارسنجی یافته‌های پژوهش حاضر از چهار معیار گوبا و لینکلن^۲ (۱۹۸۵)، یعنی اعتبارپذیری^۳، تعمیم‌پذیری^۴، اطمینان‌پذیری^۵ و تأییدپذیری^۶ استفاده شده است.

برای ارزیابی اعتبارپذیری از روش بازخور اعضا^۷ استفاده شده است؛ در روش بازخور اعضا، داده‌ها، تفسیرها و نتایج مصاحبه‌ها، توسط محقق به مشارکت‌کنندگان ارائه می‌شود و این افراد صحت آنها را بررسی و تأیید می‌کنند و مواردی که به درستی درک نشده‌اند، تعیین و اصلاح خواهند کرد. در پژوهش حاضر نیز، نتایج و یافته‌های پژوهش در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و این افراد، صحت یافته‌ها و تفاسیر را تأیید کردند. برای ارزیابی تعمیم‌پذیری، پژوهشگران به شرح فرایند پژوهش از نمونه‌گیری تا تفسیر یافته‌ها پرداخته و نمونه‌ای از متن مصاحبه‌ها را به عنوان مصادیقی ارائه نموده‌اند؛ به نحوی که خواننده می‌تواند انتقال‌پذیری را ارزیابی کند. همچنین، برای بررسی اطمینان‌پذیری نتایج، جمع‌آوری

1. Brown & Clark
2. Lincoln & Guba
3. Credibility
4. Transferability
5. Dependability
6. Confirmability
7. Member checking

و تحلیل داده‌ها تحت نظارت چند تن از اساتید حوزه مدیریت انجام گرفت و نهایتاً برای ارزیابی تأییدپذیری نتایج، یافته‌های پژوهش در اختیار اساتید مذکور قرار داده شد و توسط ایشان مورد تأیید قرار گرفت.

در پژوهش حاضر از پایایی باز آزمون برای محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته، استفاده شده است. برای پایایی باز آزمون از میان مصاحبه‌های انجام گرفته، چند مصاحبه به‌عنوان نمونه انتخاب شده و هر کدام از آن‌ها در یک فاصله زمانی کوتاه و مشخص دو بار کدگذاری شده‌اند. سپس کدهای مشخص شده در دو فاصله زمانی برای هر کدام از مصاحبه‌ها باهم مقایسه شدند. روش بازآزمایی برای ارزیابی ثبات کدگذاری پژوهشگر به کار می‌رود. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهایی که در دو فاصله زمانی باهم مشابه هستند با عنوان توافق و کدهای غیرمشابه با عنوان عدم توافق مشخص می‌شوند. در پژوهش کنونی برای محاسبه پایایی باز آزمون از بین مصاحبه‌های انجام گرفته، تعداد ۳ مصاحبه انتخاب شده و هر کدام دو بار در یک فاصله زمانی ده روزه کدگذاری شده‌اند. نتایج حاصل از این کدگذاری‌ها در جدول زیر آمده است. ذکر این نکته ضروری است که تعداد توافقات، به‌صورت کدهای جفتی است. برای مثال، در جدول ذیل تعداد توافقات مصاحبه A، ۲۵ جفت و یا به‌عبارت‌دیگر ۵۰ کد است.

جدول ۴. محاسبه پایایی بازآزمون

ردیف	کد مصاحبه‌شونده	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی باز آزمون (درصد)
۱	A	۱۸	۱۵	۳	۸۰
۲	B	۱۸	۱۴	۴	۸۱
۳	C	۱۵	۱۲	۳	۷۶
	کل	۵۱	۴۱	۱۰	۷۹

مطابق جدول فوق، یافته‌های مربوط به پایایی باز آزمون نشان می‌دهد نتیجه با استفاده از فرمول ذکر شده برابر ۷۹ درصد است و از آنجائی که ضریب پایایی بالای ۶۰ درصد قابل قبول است می‌توان نتیجه گرفت که کدگذاری‌های انجام گرفته از پایایی مناسبی برخوردار است (مقیم، ۱۳۹۴).

یافته‌های پژوهش

در این بخش به‌مرور مراحل و گام‌های دستیابی به مدل تحقیق پرداخته شده است. به‌منظور دسته‌بندی و کدگذاری، پس از تهیه مستندات حاصل شده از طریق مصاحبه، برای تجزیه و تحلیل متن مصاحبه‌ها، از روش تحلیل مضمون که در پژوهش‌های کیفی کاربرد زیادی دارد، استفاده شد (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶).

- مرحله ۱. آشنایی با داده‌ها؛
- مرحله ۲. ایجاد کدهای اولیه: در این مرحله با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا، کار دسته‌بندی و کدگذاری باز انجام شد که حدود ۳۸۰ کد اولیه از مصاحبه‌ها احصا شد؛

- مرحله ۳. جست‌وجوی کدهای گزینشی: این مرحله شامل دسته‌بندی کدهای مختلف در قالب کدهای گزینشی و مرتب کردن همه خلاصه داده‌های کدگذاری شده است. با بررسی و تحلیل مصاحبه‌ها، ۳۳ نکته کلیدی استخراج شد.
- مرحله ۴. شکل‌گیری مقوله‌های فرعی: مرحله چهارم زمانی شروع می‌شود که محقق مجموعه‌ای از مقوله‌ها را ایجاد کرده و آن‌ها را مورد بازبینی قرار می‌دهد.
- مرحله ۵. تعریف و نام‌گذاری مقوله‌های اصلی: طی بررسی و تحلیل ۳۴ نکته کلیدی از مصاحبه‌ها، با استفاده از نرم‌افزار کیفی مکس کیودا به کدگذاری محوری اقدام شد. این مرحله زمانی آغاز می‌شود که تصویر رضایت‌بخشی از مقوله‌ها وجود داشته باشد.

محققان در این مرحله پس از اتمام مرحله کدگذاری، با استفاده از خلاقیت خود، برای هر یک از کدها، یک برچسب انتخاب کردند و پس از آن، مضامین فرعی که بیشترین قرابت معنایی و مفهومی را نسبت به هم داشتند، کنار هم قرار داده و معانی و واژه‌های جدید خلق کردند. در واقع، مضامین فرعی را در قالب مضامین اصلی، دسته‌بندی کردند. مضامین اصلی، همان پاسخ به پرسش پژوهش هستند که از داده‌های کیفی استخراج شده است (عابدی جعفری، تسلیمی، فقیه‌ی و شیخ‌زاده، ۱۳۹۰) (شکل ۱). سپس مقوله‌های اصلی را که برای تحلیل ارائه شده‌اند تعریف نموده و مورد بازبینی مجدد قرار دادیم. در نهایت پس از رفت‌وبرگشت در میان مقوله‌های و بر اساس تشخیص میزان مشابهت و قرابت معنایی و با مشورت از اساتید، ۶ بُعد (مقوله) و ۳۳ شاخص دریافت شد. به دلیل حجم بالای داده‌ها، از ارائه همه داده‌ها خودداری کرده و فقط نحوه استخراج سه مورد از مضامین فرعی در قالب جدول ۵ به همراه سایر اطلاعات ارائه می‌شود. نتایج نهایی نیز در جدول ۶ آورده شده است که شامل مفاهیم و طبقات فرعی پژوهش است.

جدول ۵. نمونه‌ای از فرایند استخراج مضامین اصلی

مضامین فرعی	کدهای نهایی و نقل‌قول‌های مرتبط با آن
اعتماد اجتماعی	شفافیت بین دولت و مردم اگر طبق مطالعات و تجربیات قبلی دیده باشید، خواهید یافت که هر موقع دولت با مردم روراست و یک رنگ بوده، تصمیمات به‌خوبی اجرا شده و بازدهی بالایی نیز داشته ... این شفافیت داشتن باعث می‌شود که اعتماد مردم افزایش پیدا کند ...
	تهیه برنامه‌هایی با مشارکت خود مردم (حکمرانی مشارکتی) اگر برای هر برنامه از تدوین تا اجرا و تمام فرایندهای پیاده‌سازی از نظر مردم استفاده کنیم و خود آن‌ها را در فرایند اجرا نیز دخیل کنیم خواهیم دید هر اعتماد افزایش پیدا کرده و هم به تبعه آن مؤثرتر خواهد بود ...
آگاهی‌بخشی	سرمایه‌گذاری برای تقویت رسانه‌های اجتماعی اگر برای رسانه‌های اجتماعی و برنامه‌های مورد استفاده در آن سرمایه‌گذاری کنیم و با ایجاد و تقویت این شبکه‌ها اطلاعات مردم را افزایش دهیم در کمک به مدیریت بحران این اپیدمی گامی مهم برداشته‌ایم ...
	ارتقای دانش عمومی اخبار صحیح و آشناسازی مردم با منابع اطلاعاتی دقیق و به‌روز و پیشنهاد دادن منابع برای افزایش آگاهی مردم باعث ارتقای دانش عمومی جامعه و با افزایش این دانش، همفکری و همیاری افزایش می‌یابد ...

جدول ۶. شکل‌گیری طبقات پژوهش بر اساس کدگذاری محوری توسط نرم‌افزار کیفی مکس کیودا

طبقات فرعی پژوهش	مفاهیم پژوهش
اعتماد اجتماعی	ایجاد جو مبتنی بر اطمینان شفافیت بین دولت و مردم پاسخ‌گویی و همدلی عوامل زیرساختی در افزایش اعتماد به دولت تهیه برنامه‌هایی با مشارکت خود مردم (حکمرانی مشارکتی)
مشارکت اجتماعی	حمایت از مشارکت مردمی پذیرش طرح‌های مردمی منطقی و خلاق حمایت از قرنطینه شدن و ممنوعیت سفر برای نخبگان سیاسی در کشورهای با ضرورت کم حمایت‌های عمومی از سیاست‌هایی مانند فاصله اجتماعی و توصیه‌های بهداشتی گسترده که آزادی‌های فردی را محدود می‌کند. باورهای مربوط به عوامل خطر پاندمی تأثیر عوامل ملی، نهادی، رفتاری، اجتماعی در موفقیت نقش بیشتر شهروندان، کاربران، سازمان‌های غیرانتفاعی، خدمات عمومی
آگاهی بخشی	ارتقای دانش عمومی سرمایه‌گذاری برای تقویت رسانه‌های اجتماعی استفاده از پتانسیل بالقوه دانشجویان و دانشگاہیان جلوگیری از چندپارگی واکنش ملی

مدل نهایی پژوهش

پس از تحلیل مفاهیم کل مصاحبه‌ها، این مفاهیم در قالب شش مقوله (مفاهیم انتزاعی‌تر) دسته‌بندی شد. این مقوله‌ها شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی‌بخشی، عوامل مرتبط با برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، تقویت زیرساخت‌های نرم و توجه به مباحث ساختاری می‌باشد. پس از مشخص شدن مقوله‌های فرعی، به دلیل استفاده از رویکرد ظاهر شونده، کدگذاری نظری صورت پذیرفت و موارد شش‌گانه اخیر، ظاهر شد. در این پژوهش با بررسی یافته‌ها مشخص شد که مقوله‌های فرعی از مطالعه هفتم به بعد تغییری جزئی داشته‌اند؛ ضمن اینکه پس از مطالعه دهم، مقوله فرعی تغییری نیافت و از نظر پژوهشگر با ادامه مصاحبه‌ها، مقوله‌های اصلی، به‌خوبی به غنای لازم رسید. با توجه به غنی شدن مقوله‌های فرعی و اشباع مقوله‌های اصلی، می‌توان گفت که چارچوب مفهومی پژوهش به کفایت نظری رسیده است؛ بنابراین می‌توان الگوی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران مبتنی بر سرمایه اجتماعی برآمده از داده‌ها را ارائه کرد:

شکل ۲. مدل پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تجزیه و تحلیل ما نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به اشکال مختلف و در سطوح متفاوتی می‌تواند به روش‌های بسیار مختلفی بر پاسخ به کووید - ۱۹ تأثیر بگذارد و تأثیرات آن‌ها می‌تواند همچنین در زمینه‌های مختلف، متفاوت باشد. به طور خاص، تأثیرات متفاوت سرمایه اجتماعی در اشکال و سطوح مختلف به تشخیص فرایندهای اساسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر واکنش به بیماری همه‌گیر کرونا کمک می‌کند. این یافته که سرمایه اجتماعی شناختی در قالب اعتماد و هنجارها تأثیر بیشتری نسبت به سرمایه اجتماعی ساختاری یا شبکه‌ای در قالب فعالیت اجتماعی و مشارکت سیاسی دارد، نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی از طریق تسهیل همکاری تا حد زیادی بر پاسخ به کووید - ۱۹ تأثیر می‌گذارد. با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش توسعه اجتماعی - اقتصادی و اساسی‌ترین جز رفاه جامعه به شمار می‌رود. در ارزیابی جدید بین‌المللی، سلامت اجتماعی یکی از شاخص‌های مهم توسعه و از اساسی‌ترین اجزای رفاه جامعه به شمار می‌رود.

همسو با پژوهش‌های تیموتی، کورتنی و پی آلدريج (۲۰۲۱)، معتمد چه‌رمی و کاوه (۲۰۲۱)، کنور (۲۰۲۱) و ویسنتین، سیلوپاریث، کاپیلو، کاسولی (۲۰۲۱) سرمایه اجتماعی در سناریوی بحران کرونا مزایای زیادی دارد و مؤلفه‌های اعتماد، مشارکت، حمایت و انسجام و عوامل سیاسی و حکمرانی و ایجاد محیطی برای پیاده‌سازی دستورالعمل‌ها و قوانین با توجه به، به‌روز کردن سیاست‌های تعیین شده برای مقابله با بحران و تصویب طرح‌های کارا و اثربخش از سوی دولت و استفاده از فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات و مهارت‌های مهم مدیریتی می‌تواند در جهت افزایش سرمایه اجتماعی از طریق تقویت زیرساخت‌های دولت مؤثر باشد. سلامت فرد و جامعه آن چنان بهم‌وابسته‌اند که نمی‌توان بین آن‌ها حد و مرزی قائل شد. وضعیت سلامت افراد جامعه به روش‌های گوناگون بر سلامت دیگران و عواطف آن‌ها و همچنین شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی جامعه اثر می‌گذارد. از این رو تأمین سلامت افراد جامعه به معنای یک هویت وابسته به اعضای خود امری مهم و حائز اهمیت تلقی می‌شود. این اتفاق مهم نخواهد افتاد مگر با همدلی، مشارکت و اعتماد به یکدیگر. بدون سلامت اجتماعی قطعاً حال جامعه خوب نخواهد بود. هراندازه رابطه مردم و مدیران ارشد بهبود یابد سلامت اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. سرمایه اجتماعی موجب رشد اعتماد نیز می‌گردد و این در حالی است که نوعی رابطه متقابل بین اعتماد اجتماعی و سلامت وجود دارد به‌گونه‌ای که به همراه اعتماد مفاهیمی مانند همکاری، امید و دگرخواهی مطرح می‌شود. از سویی این مؤلفه رکن، رکن حاکمیت هر نظام سیاسی و مبنای مشروعیت آن است (الوانی و دانایی فرد، ۱۳۸۰). هنجارهای اجتماعی نیز از طریق مکانیسم کنترل و نظارت بر رفتارهای زیانمند و افزایش احتمال پذیرش هنجارهای رفتار سالم، بر ارتقا سلامت اجتماعی کمک می‌کند. از این رو به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی مناسب‌ترین راه‌حل برای همه مشکلات جامعه مدرن است. همسو با یافته‌های پژوهش‌های ژانگ، یائو، تانگ و لی (۲۰۲۰)، جادران و یزدانی (۱۳۹۹) و نوگره‌و (۲۰۲۰) مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر بحران کووید - ۱۹ رابطه عمیقی داشته‌اند. چون فقدان سرمایه اجتماعی ناامیدی را در فرد تقویت می‌کند. سرمایه اجتماعی، خود، درجه‌ای از انسجام اجتماعی، ارتباط دوطرفه، اعتماد، تعامل، احساس و ادراک و تعهد متقابل بین اعضای یک گروه است. اینجاست که نهادهای رسمی، همچون دولت، و نهادهای غیررسمی، همانند سمن‌ها، باید وظایف خود را در قبال افراد جامعه انجام دهند تا از بروز مشکلات بزرگ‌تر در زمینه فروپاشی یا کاهش سرمایه اجتماعی جلوگیری شود. جامعه امروز نیاز به بازتولید و افزایش سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی نه تنها موجب مهار بحران کرونا می‌گردد بلکه از بحران‌های دیگری که در آینده با آنها روبرو خواهیم شد نیز جامعه را عبور خواهد داد. از این رو پیشنهاد می‌گردد از آنجایی که امروزه شاهد نوعی گسست و یا تضعیف در این تعاملات هستیم که مانع بزرگی برای حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. لازم است تا مدیران ارشد جامعه برای مدیریت بحران، بیش از پیش به اهمیت سرمایه اجتماعی به‌ویژه اعتماد اجتماعی توجه کنند. تا از بروز هرگونه ناامیدی، دل‌زدگی، از خودبیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی که زمینه‌های تضعیف «اعتماد اجتماعی» است جلوگیری شود و با تقویت پیوندها و تعاملات اجتماعی در سطوح خرد و کلان اعم از روابط فردی و نهادی، این تهدید کرونا و ویروس تبدیل به فرصت گردد. بر اساس توضیحات بیان شده در مورد سرمایه اجتماعی در مقدمه پژوهش، عوامل ساختاری سرمایه اجتماعی در سطح کلان عموماً فراتر از سطح گروه‌بندی اجتماعی می‌باشد،

انسان جوامع پیچیده‌ای را ایجاد کرده که برای جلوگیری از رفتارهای استثمار و (رفتارهایی که منجر به بهره‌کشی از فرد در اجتماع می‌شود) به ساختار و سازماندهی نیاز دارد. این ساختارها شامل نهادهای مختلف دولتی و غیردولتی و نهادهای هماهنگ‌کننده‌ای هستند که به تنظیم ماهیت تعامل انسانی و تعریف قواعد کمک می‌کنند. ماهیت ترکیبی این نهادهای هماهنگ‌کننده و قوانین و مقررات ناشی از آن ساختارهای قدرتمندی از طبقه‌بندی اجتماعی را ایجاد می‌کند. شیوع ویروس کرونا و تأثیر آن بر ساختارهای مختلف جوامع، اهمیت نقش سرمایه اجتماعی را در سطح کلان بیش‌ازپیش نمایان می‌سازد. پیامدهای پاندمی برای جوامع نشان‌دهنده این واقعیت است که برای مقابله با بحران‌های همه‌گیر، کارآمدی ساختارهای مختلف جامعه از جمله ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و بهداشت و درمان لازم و ضروری است که این امر بر اهمیت عوامل ساختاری سرمایه اجتماعی در سطح کلان دلالت می‌کند. لازم است جوامع از سرمایه اجتماعی به‌عنوان وسیله‌ای برای نیل به کارآمدی ساختارهای مختلف خود بهره‌گیرند که در این میان برنامه‌های دستگاه‌های هماهنگ‌کننده قوانین و مقررات به‌خصوص دولت برای تحقق این هدف از اهمیت بسزایی برخوردار است.

این پژوهش به‌منظور آگاهی از ذهنیت اساتید دانشگاهی، مدیران و کارشناسان مرتبط در حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی در کشور مبتنی بر شناسایی و بررسی عناصر تأثیرگذار بر مدیریت بحران کرونا از طریق سرمایه اجتماعی انجام شد. در این مقاله، داده‌های کیفی در مرحله اول با نظر و عقاید اساتید دانشگاهی، مدیران و کارشناسان حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی جمع‌آوری می‌شوند و هدف نویسندگان کشف مدلی برای شناسایی عناصر تأثیرگذار بر مدیریت بحران کرونا از طریق سرمایه اجتماعی است. روش کیفی استفاده شده در این پژوهش تحلیل تم است. نویسندگان مقاله حاضر در ابتدا با انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته در میان اساتید دانشگاهی، مدیران و کارشناسان حوزه علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی به تدوین و شناسایی عناصر تأثیرگذار بر مدیریت بحران کرونا از طریق سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند. به‌طور کلی یافته‌های مقاله حاضر نشان دادند که شناسایی عناصر تأثیرگذار بر مدیریت بحران کرونا از طریق سرمایه اجتماعی مبتنی بر تحلیل تم شامل عواملی از قبیل: اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی‌بخشی، عوامل مرتبط با برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، تقویت زیرساخت‌های نرم در بخش دولتی و توجه به مباحث ساختاری دولت می‌باشد که یکی از نمونه‌های این موارد در بعد فناوری (مربوط به زیرساخت دولت)، دیجیتال‌سازی است که در حال حاضر یک موضوع اصلی موردتوجه بسیاری از رشته‌ها است و ما شاهد افزایش استفاده از ابزارهای ارتباطی دیجیتال در طول بحران ویروس کرونا بوده‌ایم (کارابگ، ۲۰۲۰). بی‌شک در شرایط بحرانی حاضر، اعتماد اجتماعی که نقش مهمی بر ارتقای سرمایه اجتماعی در شرایط بحرانی دارد، به‌شدت کم‌رنگ می‌باشد. عوامی و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران به موضوع اعتماد اجتماعی به‌عنوان یک عنصر پایه‌ای و تأثیرگذار بر ارتقای توانمندی‌های سرمایه اجتماعی اشاره نمودند. در راستای اعتماد اجتماعی شفافیت روابط بین مردم و دولت از منظر خبرگان دارای ارزش و اهمیت بالایی است. در واقع مردم به دلیل کاهش اعتماد به رسانه‌های اجتماعی وابسته به دولت و از سوی دیگر عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی در میان افراد وابسته به دولت، اعتماد اجتماعی‌شان کاهش پیدا نموده است و طبق نظرسنجی‌های دوره‌ای بیان شده در اخبار و رسانه‌ها میزان توجه به طرح‌های اجتماعی در جلوگیری از شیوع ویروس

کرونا نیز افت داشته است. عنصر دیگری که در این پژوهش شناسایی شد، مشارکت اجتماعی می‌باشد. در حقیقت این موضوع را می‌توان این‌گونه تبیین نمود که بروز بحران و مقابله با آن بدون حمایت‌های مردمی امکان‌پذیر نمی‌باشد و ارائه طرح‌های بسیج مردمی به‌منظور کاهش و جلوگیری از شیوع ویروس کرونا راه‌کار پیشنهادی دیگری است که از سوی خبرگان بدان اشاره شد. همچنین آگاهی‌بخشی همواره شرط اول برای ارتقای سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود و تا زمانی که ذهنیت افراد دانش و اطلاعات لازم و کافی را در رابطه با یک بحران اجتماعی و درک آن و عدم توجه به پیامدهای ناشی از رعایت‌نکردن دستورات اجتماعی مبهم و بسته باشد، آمادگی لازم را برای پذیرش حمایت‌های اجتماعی ندارند. عناصر وابسته به مسائل اقتصادی، معیشتی و بودجه‌ای حاکم در کشور نیز یک مانع دیگری در اجرای مدیریت صحیح بحران از طریق سرمایه اجتماعی محسوب می‌گردد و این موضوع از سوی خبرگان مورد اشاره قرار گرفته است. در حقیقت می‌توان این‌گونه تبیین نمود که با کاهش فشار اقتصادی و حمایت‌های بخش دولتی از طریق مختلف مانند: کمک به کسب‌وکارها وام‌های بانکی، پرداختی به خانواده‌های آسیب‌دیده به دلیل بحران کرونا و ... علاوه بر افزایش اعتماد عمومی، میزان تمایل مردم در مشارکت اجتماعی به‌منظور رفع یک بحران نیز کاهش می‌یابد و در واقع با ارتقای کیفیت زندگی افراد و به‌ویژه قشر ضعیف ساختار همکاری گونه بین مردم و دولت فراهم می‌شود. همچنین دولت باید نگاه ویژه‌ای به زیرساخت‌های سخت و نرم داشته باشد. پاسخ‌گویی و استفاده از کارگزاران مسئولیت‌پذیر نقش مهمی در افزایش اعتماد عمومی و ارتقای سرمایه اجتماعی در هنگام مواجهه با بحران دارد. کاهش اطلاعات ضدونقیض و همگنی در دریافت اطلاعات موردنیاز از جمله عواملی است که از سوی خبرگان به آن اشاره شده است. همچنین دولت با ارتقای زیرساخت‌های خویش در حمایت از طرح‌های اجتماعی از قبیل توزیع رایگان محصولات و لوازمی که نقش عمده‌ای در کاهش شیوع ویروس کرونا دارد، جو دوستانه و مبتنی بر اعتماد بین مردم و خویش را از منظر خبرگان تقویت می‌کند و زمینه لازم را برای درونی‌سازی مفهوم سرمایه اجتماعی فراهم می‌آورد. این مطالعه نشان می‌دهد که، باید توجه داشته باشیم که سرمایه اجتماعی یک مفهوم چندبعدی و چندسطحی است، اولاً لازم است در مورد چگونگی مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی از نظر اشکال مختلف آن و اینکه سرمایه اجتماعی در چه سطحی (به‌عنوان مثال، فردی یا جمعی) اثرات خود را نمایان می‌کند، صریح‌تر بیان شود. دوم، ما همچنین باید سرمایه اجتماعی و ابعاد مختلف آن در شرایط متفاوت را تشخیص دهیم. رویکرد چندبعدی و چندسطحی که در اینجا به آن اشاره کرده‌ایم می‌تواند کمک‌کننده فهم دقیق‌تر چگونگی تأثیر هر یک از مؤلفه‌ها را تبیین کند و در نهایت با استفاده از شواهد موجود در بحران‌های گذشته، نقش افراد، گروه‌ها و نهادهای دولتی را برای تقویت و گسترش شبکه‌های اجتماعی توصیه می‌کنیم. عدم انجام این کار، تلفات انسانی و مرگ‌ومیر را افزایش داده و فاجعه فعلی را تشدید می‌کند. همسو با یافته‌های پژوهش‌های رشادت‌جو، رضایی و میر حق‌جو (۱۳۹۰)، کارمن و همکاران (۲۰۲۱)، هریستوس، مکریدیس و کاریوو (۲۰۲۱)، از طریق تقویت پیوندها آسان‌تر می‌توان بر مشکلات غلبه کرد. چون فاصله فیزیکی بخشی از خواص روابط اجتماعی را از بین خواهد برد. کاهش سرمایه اجتماعی ناشی از بیماری کرونا شوکی است که بر وضعیت موجود هر کشور تأثیر می‌گذارد، پس، سرمایه اجتماعی ضریبی تعیین‌کننده در مقابله با بیماری کووید ۱۹ است و می‌تواند ضامن بازگشت به شرایط عادی و خروج از

بحران هنگام شیوع بیماری کرونا باشد. کرونا ویروس از نظر تأثیرگذاری بر سرمایه اجتماعی مردم بسیار دردناک است. هراندازه سرمایه اجتماعی بالاتری در جامعه وجود داشته باشد امکان برون‌رفت از بحران راحت‌تر و سریع‌تر است. در میان کشورهای مختلف منطقه آسیا - اقیانوسیه، چین، سنگاپور، هنگ‌کنگ و تایوان، استرالیا و نیوزلند و در اروپا نیز آلمان برنده جایزه بهترین استراتژی مقابله با کرونا به شمار می‌آیند. این کشورها همچنین با درخواست از مردم برای قرنطینه خانگی کوشیدند تماس‌ها را به حداقل کاهش دهند. همچنین باهدف کاهش مراجعه‌های حضوری و انجام کارها به صورت غیرحضوری کوشیدند فاصله اجتماعی را به حداقل برسانند. با بررسی تجربیات کشورهای موفق در زمینه مهار کرونا می‌توان آگاه‌سازی عمومی، ارائه جدیدترین اطلاعات از طریق رسانه‌ها، قرنطینه‌سازی، همکاری دولت‌ها و مردم، ایجاد مراکز مشاوره، درمان و روان‌درمانی به صورت مجازی باهدف کاهش نگرانی عمومی و کاهش احتمال ابتلا به ویروس و به منظور حمایت از کارگران، جلوگیری از اخراج ایشان، جبران بخشی از کاهش درآمد کارفرمایان و استفاده از ظرفیت رسانه ملی جهت آگاهی‌بخشی و ارتقای فرهنگ و برنامه‌های تفریحی مخرج مشترک موفقیت این کشورهاست. از آنجا که ناکارآمدی در عناصر و مؤلفه‌های ساختاری سرمایه اجتماعی در سطح کلان مانعی برای مقابله با خطر همه‌گیری کرونا ویروس و سایر بحران‌های پیشرو در آینده ما می‌باشد نویسنده بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر را ارائه می‌دهد:

بررسی کامل و همه‌جانبه در ساختار نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، بهداشت و درمان برای کشف علل و عوامل ناکارآمدی این ساختارها و برنامه‌ریزی و کوشش در جهت رفع این علل و عوامل از طریق زیر:

۱. فرهنگ‌سازی و تلاش برای ایجاد ارزش‌ها و مدل‌های مطابق با اهداف سرمایه اجتماعی کلان در سطح جامعه؛
۲. نظارت و کنترل بر انتشار اطلاعات و اخبار ارائه شده توسط رسانه‌های عمومی جهت کاهش تأثیرات منفی اطلاعات و جلوگیری از ایجاد باورهای اشتباه از اخبار جعلی در سطح جامعه؛
۳. رفع ناکارآمدی‌های سیستم بهداشت و درمان از طریق افزایش توانمندی‌های سیستم بهداشت و درمان و پزشکی و حفاظت از سلامت همگانی و ایجاد برابری بهداشتی؛
۴. رفع ناکارآمدی سیستم اقتصادی از طریق بررسی سیاست‌های مالی و ایجاد سیستم اقتصادی باکیفیت بالاتر و تلاش در جهت کاهش نابرابری‌های اقتصادی؛
۵. جلوگیری از چندپارگی واکنش ملی از طریق معطوف ساختن توجه نهادهای هماهنگ‌کننده به پیامدهای سرمایه اجتماعی در سطح خرد، متوسط و کلان و ایجاد اعتماد عمومی؛
۶. بررسی مجدد و همه‌جانبه زیرساخت‌های جامعه و تلاش در جهت برطرف ساختن نواقص و مشکلات؛
۷. ممانعت از شکل‌گیری فساد سیاسی و نفوذ ایدئولوژی‌های سیاسی در میان نهادهای تدوینگر و هماهنگ‌کننده قوانین و مقررات و مجریان قوانین.

راه کارها با توجه به یافته‌های پژوهش به صورت کاربردی‌تر به دودسته تقسیم می‌شوند: مسئولیت‌ها و اقداماتی که

بر عهده شهروندان و افراد جامعه است و مسئولیت‌های هر یک از ارگان‌های دولتی. مسئولیت‌های شهروندان مانند مشارکت کردن در طرح‌های دولت و همراهی در رعایت قوانین و... در بالا اشاره شده است. ابتدا مسئولان در شرایط بحران کرونا باید تسریع در فرایندهای تصمیم‌گیری و بسیج منابع و شایسته‌سالاری را برای بهبود عملکرد در نظر بگیرند. شرایط بحران زمان مناسبی برای دفاع از وضع موجود و کمبودها نیست از این جهت اقدامات سریع اما نه عجولانه باید در دستور کار مسئولان باشد. با توجه به مؤلفه‌های احصا شده پیشنهاد می‌شود هریک از وزارتخانه‌های مربوط مانند وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط آن با پیگیری وضعیت معیشتی مردم و با کمک کردن به مشاغل صدمه‌دیده در طول بحران کرونا، با اقداماتی از قبیل اجرای طرح‌هایی برای درجه‌بندی اقشار آسیب‌دیده و بخشودگی مالی و زمانی از سوی بانک‌ها، اعطای وام‌های بلندمدت و همچنین با همکاری معاونت مسکن و ساختمان و پیگیری شرایط اجاره‌نشین‌ها تا حدودی سرمایه اجتماعی و اعتماد و حس همدلی را در میان مردم و ارتباط آن‌ها با دولت تقویت کنند. وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با ایجاد شبکه‌ها و سامانه‌های ارتباطی مستقیم با مردم به صورت مستمر پیگیر اخبار و اطلاعات و شکایات مردم و رساندن صدای آنها به نهادهای مربوطه به هر یک از موضوعات شکایت شده، باشد که خود باعث افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و حمایت اجتماعی مردم می‌شود. وزارت دادگستری و ارگان‌های ذی‌ربط آن با رسیدگی به این شکایات و با پیگیری اقدام‌های صورت‌گرفته از سوی نهادهای اجرایی به بازگشت اعتماد و افزایش سرمایه اجتماعی کمک خواهد کرد. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت آموزش و پرورش می‌توانند با تعیین سیاست‌های حامی دانش‌آموزان و دانشجویان اضطراب و استرس ناشی از دوران اپیدمی کرونا را کاهش داده و همچنین با تصمیمات کارا و اثربخش در خصوص بالا نگه‌داشتن سطح رضایت جامعه علمی به کاهش نگرانی‌های قشر محصل کمک کنند که با این اقدام‌ها نیز به افزایش سرمایه اجتماعی کمک کرده و آن را تقویت کنند. به‌طور کلی هر یک از نهادها با توجه به دستورالعمل‌ها و وظایف خاص خود و با توجه به مؤلفه‌های احصا در پژوهش چه در سطح کلان و خرد موظف به انجام اقدامات و تصمیمات به‌روز و قابل پیاده‌سازی برای افزایش حس حمایت اجتماعی و همکاری و افزایش اعتماد میان مردم و میان مردم و دولت هستند تا با این کار سرمایه اجتماعی تقویت شود. رویکرد چندبعدی و چندسطحی که در اینجا معرفی کرده‌ایم می‌تواند برای مطالعه عمیق‌تر تأثیر هریک از این مؤلفه‌ها بر چگونگی تأثیر سرمایه اجتماعی بر سایر زمینه‌های مختلف اپیدمی کرونا و بحران‌های دیگر مورد پژوهش قرار گیرد و نقش هر یک از نهادهای دولتی و وزارتخانه‌ها در افزایش سرمایه اجتماعی به صورت مجزا در پژوهش‌های اتی بررسی شود.

منابع

- احمدی، سید علی‌اکبر، فیض‌آبادی، حوریه (۱۳۹۰). بررسی ارتقای سرمایه اجتماعی بر بهبود عملکرد سازمان (نمونه موردی: سازمان‌های ستادی شهرداری تهران). *مدیریت دولتی*، ۳(۶)، ۳۵-۸۵.
- اقبال، اندیشه؛ خیاط مقدم، سعید. عرفانیان خان‌زاده، حمید (۱۳۹۵). تأثیر مدیریت دانش بر موفقیت مدیریت بحران، پنجمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و دومین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز، تهران، همایشگران مهر اشراق.
- الوانی، سید مهدی، شیروانی، علیرضا (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها)*. انتشارات مانی.

- الوانی، سید مهدی، فرد، حسن دانایی (۱۳۸۰). مدیریت دولتی و اعتماد عمومی. *فصلنامه دانش مدیریت*، ۵۵ (۰).
- امیرخانی، طیبه. پورعزت، علی اصغر (۱۳۸۷). تأملی بر امکان توسعه سرمایه اجتماعی در پرتو عدالت سازمانی در سازمان‌های دولتی. *نشریه مدیریت دولتی*، ۱ (۴)، ۱۹-۳.
- باقری زوز، بهارک، علمی، محمد (۱۳۹۱). سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی: نشانه‌های آسیب‌شناختی روابط اجتماعی ایران. *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۲ (۵)، ۱۲۵-۱۳۸.
- بنائی، امیرحسین، زارعی متین، حسن، مزینانی شریعتی، سارا (۱۳۹۸). نگاهی نظام‌مند به مفهوم سرمایه اجتماعی: چیستی، چرایی، چگونگی. *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۶ (۱۹)، ۵۹-۸۴.
- پاک‌سرشت، سلیمان (۱۳۹۳). ملاحظات و راهبردهای ارتقای سرمایه اجتماعی. *راهبرد فرهنگ*، ۲ (۲۵)، ۷۱-۱۰۴.
- پورعزت، علی اصغر، آرمین فیروز پور و علی اصغر سعیدآبادی (۱۳۹۲). مطالعه و مقایسه رویکرد اجتماع‌محور مدیریت بحران در کشورهای منتخب. *فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی*، ۱ (۲)، ۳۷-۵۲.
- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۳۹۹). واکاوی سبک نوین زندگی عصر پسا کرونا. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۰ (۳۵)، ۳۴۰-۳۶۰.
- جادران، فاطمه، یزدانی، حمیدرضا (۱۳۹۹). شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان برای مقابله با پیامدهای ویروس کرونا. *فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران*، ۱۵ (۵۹)، ۶۳-۹۴.
- چشم‌براه، محسن، قاسمی، محمد، کرباسیان، مهدی، یآوری، علیرضا، خیام‌باشی، بیژن (۱۳۹۳). راهبرد مدیریت دانش در مدیریت بحران. *پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی*، (۲۸)، ۲۷-۵۲.
- حسن‌زاده ثمرین، تورج، همتی نوع‌دوست، مهناز، نیکرو، احمدگورابی، حسن (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر فضیلت سازمانی (بررسی موردی شهرداری رشت). *مدیریت دولتی*، ۶ (۱)، ۶۷-۸۴.
- دانایی فرد، حسن، مظفری، زینب. (۱۳۸۷) ارتقای روایی و پایایی در پژوهش‌های کیفی مدیریتی: تأملی بر استراتژی‌های ممیزی پژوهشی. *نشریه پژوهش‌های مدیریت*، ۱ (۱)، ۱۳۱-۱۶۲.
- رشادت جو، حمیده، رضایی، علی‌اکبر، میرحق‌جو، میرنوید (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران‌های اجتماعی کلان‌شهرهای ایران مطالعه موردی شهر رشت. *مطالعات مدیریت شهری*، ۶ (۳)، ۱-۲۳.
- سرلک، محمدعلی، اسلامی، طاهره (۱۳۹۰). تسهیم دانش در دانشگاه صنعتی شریف: رویکرد سرمایه اجتماعی. *مدیریت دولتی*، ۳ (۸)، ۱-۱۸.
- سفیدگران، بهارک، قلی‌پور، آرن، فقیهی، ابوالحسن، شاه‌حسینی، محمدعلی (۱۳۹۷). تبیین ابعاد توسعه مدیران منابع انسانی نظام بانکی مبتنی بر شایستگی: کاربرد تحلیل تم. *فصلنامه علوم مدیریت ایران*، ۱۳ (۵۰)، ۱-۳۲.
- صدر ممتاز، ناصر، سید جمال‌الدین طیبی و محمود محمودی (۱۳۸۶). مطالعه تطبیقی برنامه‌ریزی مدیریت بلایا در کشورهای منتخب. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران*، ۶۵ (۱)، ۱۴-۱۹.

- ضیایی، محمدصادق، منوریان، عباس، کاظمی کفرانی، ابراهیم (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان آمادگی سازمانی برای استقرار مدیریت دانش (مطالعه شرکت فولادساز ایرانی). *مدیریت دولتی*، ۳(۸)، ۱۷۹-۱۹۸.
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخزاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. *اندیشه مدیریت راهبردی*، ۵(۲)، ۱۵۱-۱۹۸.
- عزیزی، سعید، رشیدی، محمدمهدی، نیلی‌پور طباطبایی، اکبر (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین توسعه سرمایه انسانی و مدیریت بحران (مورد مطالعه، سازمان امور مالیاتی کشور). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۶(۱۹)، ۱۲۷-۱۴۸.
- عوامی، میثم، تکه ئی، عبدالقادر، امامی، مریم (۱۳۹۵). نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران‌های اجتماعی، همایش ملی نقش زنان در توسعه پایدار، اهر. دسترسی در آدرس: <https://civilica.com/doc/605238>
- فیضی، طاهره (۱۳۸۵). *طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی دانشگاه پیام‌نور*، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی.
- قلیچ لی بهروز، مشبکی اصغر (۱۳۸۵). نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه فکری سازمان، *فصلنامه دانش مدیریت*، (۷۵)، ۱۴۷-۱۵۹.
- کریمزاده حسین، خالقی عقیل، نقی‌زاده رباب (۱۳۹۹). تحلیل ادراک محیطی جامعه روستایی از شیوع ویروس کرونا در بخش مرکزی شهرستان ورزقان. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۹(۳۳)، ۴۹-۷۰.
- کریمی، عباسعلی حاجی، فرجیان، مرجان (۱۳۸۷). مدیریت سرمایه انسانی، اجتماعی و عاطفی با رویکردی اثربخش در موفقیت شغلی: مطالعه موردی بانک ملت. *مدیریت دولتی*، ۱(۱).
- محمدی، علی؛ فرهنگ، سجاد (۱۳۹۸). نقش رسانه‌ها در مدیریت بحران. *دستاورد‌های نوین در مطالعات علوم انسانی*، ۲(۱۳)، ۸۲-۱۰۰.

References

- Abedi jafari, H., Taslimi, M., Faghihi, A., & Shaykh, B. (2011). Content analysis and content network: A simple and efficient way to explain patterns in qualitative data. *Strategic Management Thought*, 5 (2), 151-198. (in Persian)
- Adolph, C., Amano, K., Bang-Jensen, B., Fullman, N., & Wilkerson, J. (2020). Pandemic politics: Timing state-level social distancing responses to COVID-19. *medRxiv*.
- Aghajanian, A., Caeiro, R., Egger, E-M., Justino, P., & Lo Bue, M. (2021). The Legacy of the Great Recession: Trust and Responses to COVID-19. *Mimeo. UNU-WIDER*
- Akhavan, M. & DarvishZadeh, M. (2012). Provide a crisis management framework for knowledge management. *Journal of Iran Scientific Research Studies*, 67(1), 1-17. (in Persian)
- Aksoy, C.G., Eichengreen, B., & and Saka, O. (2020). 'The Political Scar of Epidemics'. NBER Working Paper 27401. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27401>

- Allcott, H., Boxell, L., Conway, J., Gentzkow, M., Thaler, M., & Yang, D. (2020). 'Polarization and Public Health: Partisan Differences in Social Distancing during the Coronavirus Pandemic'. *Journal of Public Economics*, 191, 104254. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104254>
- Alvani, M. & Danaeifard, H. (2001). Public administration and public trust. *Journal of Management Knowledge*, 55(0). (in Persian)
- Alvani, M. & Shiravani, A. (2006). Social capital (concepts, theories and applications), *Mani Publications*. (in Persian)
- AmirKhani, T. & Poorezat, A. (2008). A reflection on the possibility of developing social capital in the light of organizational justice in government organizations. *Journal of Public Management*. 1 (4), 3-19. (in Persian)
- Ardura, M. I., Hartley, D. M., Dandoy, C., Lehmann, L., Jaglowski, S., & Auletta, J. J. (2020). Addressing the impact of the Coronavirus Disease(COVID-19) pandemic on hematopoietic cell transplantation: *Learning networks as means for sharing best practices. Biology of Blood and Marrow Transplantation*.
- Avami, M., Kekei, A., & Abdolghader, M., (2011). The Role of Social Capital in Social Crisis Management, *National Conference on the Role of Women in Sustainable Development*. (in Persian)
- Azizi, S., Rashidi, M., & Nilipoor Tabatabaei, A. 2019 Investigating the Relationship between Human Capital Development and Crisis Management (Case Study, Tax Administration). *Social capital management*. 6 (19), 148-127. (in Persian)
- Bagheri zenoor, B. & Elmi, M. (2012). Social Capital and Social Trust: Pathological Signs of Social Relations in Iran. *Sociological studies*. 2 (5), 125-138. (in Persian)
- Bai, J. J., W. Jin, and C. Wan. (2020). "The Impact of Social Capital on Individual Responses to COVID-19 Pandemic: Evidence from Social Distancing." *SSRN paper*.
- Bai, Y., Yao, L., Wei, T., Tian, F., Jin, D. Y., Chen, L., & Wang, M. (2020). Presumed asymptomatic carrier transmission of COVID-19. *Jama*, 323 (14), 1406-1407.
- Banaei, A., Zarei matin, H., & Miznaei shariati, S. (2019). The system's view of the concept of social capital: what, why, how. *Social capital management*, 6 (19), 84-59. (in Persian)
- Barrios, J. M., E. Benmelech, Y. V. Hochberg, P. Sapienza., & L. Zingales. (2020). Civic Capital and Social Distancing during the Covid-19 Pandemic (No. w27320). *National Bureau of Economic Research*. <https://www.nber.org/papers/w27320>
- Barrios, J.M., Benmelech, E., Hochberg, Y.V., Sapienza, P., & Zingales, L. (2021). Civic Capital and Social Distancing during the Covid-19 Pandemic. *Journal of Public Economics*, 193: 104310. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104310>
- Bartscher, A. K., S. Seitz, M. Slotwinski, S. Siegloch., & N. Wehrhofer. (2020). € Social Capital and the Spread of Covid-19: *Insights from European Countries*. <https://www.iza.org/publications/dp/13310/social-capital-and-the-spread-of-covid-19-insights-from-european-countries>

- Borgonovi, F., and Andrieu, E. (2020). Bowling Together by Bowling Alone: Social Capital and Covid-19. *Covid Economics*, 17, 73–96.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006), “Using thematic analysis in psychology”, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brodeur, A., Clark, A.E., Fleche, S., & Powdthavee, N. (2021). COVID-19, Lockdowns and Well-Being: Evidence from *Google Trends*. *Journal of Public Economics*, 193: 104346. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104346>
- Brück, T., Ferguson, N., Justino, P., & Stojetz, W. (2020). Trust in the Time of Corona. *WIDER Working Paper 2020/82*. Helsinki: UNU-WIDER.
- Caballero-Domínguez, C. C., De Luque-Salcedo, J. G., & Campo-Arias, A. (2021). Social capital and psychological distress during Colombian coronavirus disease lockdown. *Journal of Community Psychology*, 49(2), 691-702.
- Chatzopoulou, S. (2020). Social trust and government responses to Covid-19. *Social Europe*
- Cheshm berah, M., Karbasiyan, M., Yavari, A., & Khayambashi, B. (2014). Knowledge management strategy in crisis management. *Journal of Law Enforcement Order and Security Winter 2014 - Issue 28 Scientific-Research / ISC* (26 pages - from 27 to 52). (in Persian)
- Chu, S. C., & Kim, Y. (2011). Determinants of consumer engagement in electronic word-of-mouth(eWOM) in social networking sites. *International journal of Advertising*, 30 (1), 47-75.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Harvard University Press.
- Danaeifard, H. & Mozafari, Z. (2008). Promoting validity and reliability in qualitative management research: a reflection on research audit strategies. *Journal of Management Research*, 1. 1, (131-162). (in Persian)
- Dave, D., Friedson, A., Matsuzawa, K., McNichols, D., Redpath, C., & Sabia, J. (2020a). Risk Aversion, Offsetting Community Effects and COVID-19: Evidence from an Indoor Political Rally. NBER Working Paper 27522. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27522>
- Dave, D., Friedson, A., Matsuzawa, K., Sabia, J., & Safford, S. (2020b). ‘Black Lives Matter Protests, Social Distancing, and COVID-19’. NBER Working Paper 27408. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27408>
- Dave, D., McNichols, D., & Sabia, J. (2020c). ‘The Contagion Externality of a Superspreading Event: The Sturgis Motorcycle Rally and COVID-19’. *Southern Economic Journal*, 87(3), 769–807. <https://doi.org/10.1002/soej.12475>
- Dave, D., McNichols, D., & Sabia, J. (2021). ‘Political Violence, Risk Aversion, and Non-Localized Disease Spread: Evidence from the U.S. Capitol Riot’. *NBER Working Paper*

28410. Cambridge, MA: *National Bureau of Economic Research*.
<https://doi.org/10.3386/w28410>
- Ding, W., R. Levine, C. Lin., & W. Xie. (2020). Social Distancing and Social Capital: Why US Counties Respond Differently to COVID-19. *Available at SSRN* 3624495.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3632620
- Durante, R., Guiso, L., & Gulino, G. (2021). 'Asocial Capital: Civic Culture and Social Distancing during COVID-19'. *Journal of Public Economics*, 194, 104342.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104342>
- Egger, E-M., Jones, S., Justino, P., Manhique, I., & Santos, R. (2020). 'Africa's Lockdown Dilemma: High Poverty and Low Trust'. *WIDER Working Paper 76/2020*. Helsinki: UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2020/833-7>
- Eghbali, A. & KhayamMoghadam, S. (2016). The effect of knowledge management on the success of crisis management. *The 5th International Conference on Management Sciences and Accounting. (in Persian)*
- Eichhorst, W., P. Marx and U. Rinne(2020), Manoeuvring Through the Crisis: Labour Market and Social Policies during the COVID-19 Pandemic, *Intereconomics*, 55 (6), 375-380.
- Fazi, T. (2006). Designing and Explaining the Social Capital Model of Payam-e-Noor University, Unpublished Doctoral Thesis, *Public Administration, Allameh Tabatabai University. (in Persian)*
- Fetzer, T., Hensel, L., Hermle, J., & Roth, C. (2020). Coronavirus perceptions and economic anxiety. *Review of Economics and Statistics*, 1-36
- Fraser, T., Aldrich, D. P., & Page-Tan, C. (2021). Bowling alone or distancing together? The role of social capital in excess death rates from COVID19. *Social Science & Medicine*, 114241.
- Fraser, T., and D. P. Aldrich. (2020). Social Ties, Mobility, and COVID-19 spread in Japan. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3544373
- Fraser, T., Page-Tan, C., & Aldrich, D. P. (2021). Won't You Be My Neighbor? Uncovering ties between Social Capital and COVID-19 Outcomes at Local Levels. *Uncovering ties between Social Capital and COVID-19 Outcomes at Local Levels (February 18, 2021)*.
- Fukuyama, F. (1999). Social Capital & Society. The institute of public policy. *The social Market Foundation*.
- Ghilich Li, B. & Moshabaki, A. (2006). The role of social capital in creating the intellectual capital of the organization, *Management Knowledge Quarterly*, 75, 147-159. (in Persian)
- GiritliNygren, K., & Olofsson, A. (2020). Managing the Covid 19 pandemic through individual responsibility: *The consequences of a world risk society and enhance edethopolitics. Journal of Risk Research.*, Retrieved from: [http://refhub.elsevier.com/S2444-569X\(20\)30038-X/sbref0090](http://refhub.elsevier.com/S2444-569X(20)30038-X/sbref0090)
- Grömling, M. (2019), Industrieller Strukturwandel im Zeitalter der Digitalisierung, *ifo Schnelldienst*, 72 (15), 8-12.

- Hekmat, N. (2013). An Introduction to Pierre Bourdieu's Methodological Approach to the Concept of Cultural Capital. *Cultural Research Society Quarterly*, 4(1), 178-155. (in Persian)
- Jahangiri, J. & Shokrizadeh, T. (2010). Investigating the effect of social capital on the performance of women's NGOs from the perspective of members in Shiraz. *Women and Society Quarterly*. 1 (3), 73-91. (in Persian)
- Joshi, A., & Aoki, M. (2014). The role of social capital and public policy in disaster recovery: A case study of Tamil Nadu State, India. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 100-108.
- Karabag, S. F. (2020). An unprecedented global crisis! the global, regional, national, political, economic and commercial impact of the coronavirus pandemic. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 10(1), 1-6.
- Karim Zadeh, H., Khaleghi, A., & Naghizadeh, R. (2020). Analysis of rural community environmental perception of coronavirus outbreak in the central part of Varzeqan city. *Space Economics and Rural Development*. 1400; 9 (33), 49-70.. (in Persian)
- Kawamoto, K., & Kim, K.(2016). Social Capital and efficiency of earthquake waste management in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*.
- Kkubun, K. (2020). Social Capital May Mediate the Relationship between Social Distance and OVID-19 Prevalence. *arXiv preprint arXiv:2007.09939*. <https://arxiv.org/abs/2007.09939>
- Knappertz, S. (2021). One Country Alone Cannot Solve These Problems: German Leadership's Role in Europe's Decade of Crisis.
- Kuchler, Theresa, Dominic Russel., & Johannes Stroebel.(2020). "The Geographic Spread of COVID-19 Correlates with Structure of Social Networks as Measured by Facebook." *NBER working paper*. <https://arxiv.org/abs/2004.03055>
- Li, G., Fan, Y., & Lai, Y, et al. (2020). Coronavirus Infections and Immune Responses. *J Med Virol*, 92(4):424-432.
- López, V., Vázquez, T., Alonso-Titos, J., Cabello, M., Alonso, A., Beneyto, I. & Gutiérrez, E. (2020). Recommendations on management of the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic (Covid-19) in kidney transplant patients. *Nefrología* (English Edition).
- Lpez, V., Vázquez, T., Alonso-Titos, J., Cabello, M., Alonso, A., Beneyto, I. & Gutiérrez, E.(020). Recommendations on management of the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic (Covid-19) in kidney transplant patients. *Nefrología* (English Edition).
- Makridis, C. A., & Wu, C. (2021). How social capital helps communities weather the COVID-19 pandemic. *PloS one*, 16(1), e0245135
- Mao, J., and Zeng, D. (2020). Can Neighborhood Protect Residents from Mental Disorder during the CVID-19 Pandemic? *Chinese Sociological Review*.
- Maridis, C. A., and Wu, C. (2020). Ties that Bind (and Social Distance): How Social Capital Helps Communities Weather the COVID-19 Pandemic. *SSRN working paper*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3592180

- Miamoto, Y.(2010). Social capital and livelihood recovery: post-tsunami Sri Lanka as a case. *Disaster Prevention and Management*, 548-564.
- Mio, J., Zeng, D. and Shi, Zh. (2020). Can neighborhoods protect residents from mental disressduring the COVID-19 pandemic? Evidence from Wuhan. " *Chinese Sociological Review*
- Mohammadi, H. (2003). Crisis management and social capital. *Social Welfare*, 11 (2), 45-21. (in Persian)
- Mohan, D. (2020). Coronavirus: *The great leveler*.
- Motamed-Jahromi, M., & Kaveh, M. H. (2021). The Social Consequences of the Novel Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak in Iran: Is Social Capital at Risk? A Qualitative Study. *Interdisciplinary Perspectives on Infectious Diseases*, 2021.
- Murphy, B. (2007). Locating social capital in resilient community-level emergency management. *Natural Hazards*, (41), 297-315.
- Muzakki, F. (2020). The Global Political Economy Impact of Covid-19 and The Implication to Indonesia. *Journal of Social Political Sciences*, 1(2), 76-92.
- Nelson, H. D., Fu, R., Zakher, B., Pappas, M., & McDonagh, M.(2019). Medication use for the risk reduction of primary breast cancer in women: *updated evidence report and systematic review for the US Preventive Services Task Force*. *Jama*, 322(9), 868-886.
- Nugroho, I. (2020). Fostering online social capital during the COVID-19 pandemic and new normal. *Journal of Socioeconomics and Development*, 3(2), 74-78.
- O'Connor, K. M., & Gladstone, E. (2018). Beauty and social capital: Being attractive shapes social networks. *Social Networks*, 52, 42-47. Organizational justice in government organizations. *Journal of Public Administration*, 1 (4) , 3-19. (in Persian)
- Pakseresht, S. (2014). Considerations and Strategies for Promoting Social Capital. *Culture Strategy*, 2 (25), 104-71. (in Persian)
- Pitas, N., and Colin, E. (2020). Social Capital in the Response to COVID-19. *American Journal of Health Promotion*.
- Poorezat, A., Firoozpoor, A., & Sadabadi, A. (2013). Study and comparison of community-based crisis management approach in selected countries. *Quarterly Journal of Management of Government Organizations*, 1 (2) , 37-52. (in Persian)
- Putnam, R.(1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect*.
- Qian, Y., and A. Hanser.(2020). How Did Wuhan Residents Cope with a 76-Day Lockdown? *Chinese Sociological Review*. doi:10.1080/21620555.2020.1820319.
- Rahill, G., Ganapati, N. E., Clérismé, J. C., & Mukherji, A.(2014). Shelter recovery in urban Haiti after the earthquake: the dual role of social capital. *Disasters*, S73-S93.

- Reininger, B. M., Rahbar, M. H., Lee, M., Chen, Z., Alam, S. R., Pope, J., & Adams, B. (2013). Social capital and disaster preparedness among low income Mexican American in a disaster prone area. *Social Science & Medicine*, 50-60.
- Reshadatjoo, H., Rezaei, A., & Mirhaghjoo, M. (2011). The Role of Social Capital in Managing Social Crises in Iranian Metropolises: A Case Study of Rasht. *Urban management studies*, 6 (3), 23-1. (in Persian)
- Rininger, J.A., Clegg CH, Roque, R., Perrone, LA., Rininger, JA., Bowen R, et al. (2014) GLA-AF, an Emulsion-Free Vaccine Adjuvant for Pandemic Influenza. *PLOS ONE* 9(2), e88979. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0088979>
- Sadr momtaz, N. Tayebi, J., & Mahmoodi, M. (2007). A Comparative Study of Disaster Management Planning in Selected Countries. *Journal of Tehran University of Medical Sciences*. 65 (1) , 14-19. (in Persian)
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research Methods for Business*.
- Sefidgaran, B., Gholipor, A., Faghihi, A., Shahhoseini, M.A. (2018). Explaining the dimentions of human resource managers development in a competency – based banking system: The application of them analysis. *Iranian Journal of Management Sciences*, 13(50), 1-32. (in Persian)
- Sharepoor, M. (2001). *Erosion of social capital and its consequences. Letter of Tehran Sociological Association*. Kalame Publishers. (in Persian)
- Shaw, R. (2011). *Climate and Disaster Resilience in Cities (Community, Environment and Disaster Risk Management, Volume 6 ed.)*. (R. Shaw, & A. Sharma, Eds.) Bingley: Emerald.
- Shimada, G. (2015). The role of social capital after disasters: An emperical study of Japan based on Time-Series_Cross_Section(TSCS) data from 1981 to 2012. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 388-394.
- Tajbakhsh, G. (2020). An Analysis of the New Lifestyle of the Post-Corona Age. *Strategic Studies in Public Policy*, 10 (35), 340-360. (in Persian)
- Tajbakhsh, K. (2004). *Social Capital: Trust, Democracy and Development / Compiled by Kian Tajbakhsh: By Robert Putnam and ... 1. Translated by Afshin Khakbaz, Hassan Pouyan, Tehran: Cultural Research Office*. (in Persian)
- Uchler, T., Russel, D. and Stroebel, J. (2020). The Geographic Spread of COVID-9 Correlates with Structure of Social Networks as Measured by Facebook. *NBER working paper*. [ttps://arxiv.org/abs/2004.03055](https://arxiv.org/abs/2004.03055)
- Varshney, L. R., and R. Socher. (2020). *COVID-19 Growth Rate Decreases with Social Capital*. medRxiv
- Visentin, M., Reis, R. S., Cappiello, G., & Casoli, D. (2021). Sensing the virus. How social capital enhances hoteliers' ability to cope with COVID-19. *International Journal of Hospitality Management*, 94, 102820.

- Wilson, G. A. (2013). Community reilience social memory and post-2010 Christchurch (New Zealand) earthquakes. *Area*, 45(2), 207-215.
- Wu, C. (2020). How Does Gun Violence Affect Americans' Trust in Each Other? *Social Science Research*, 91, 102449. doi: 10. 1016/j. ssresearch.2020.102449.
- Wu, C., Wilkes, R., Fairbrother, M. and Giordano, G. (2020). Social Capital, Trust, and State Coronavirus Testing. Contexts. Accessed on May 1, 2020. <https://contexts.org/blog/healthcare-and-critical-infrastructure/#wu>
- Zhang, Y. d., Gao, Y. q., Tang, Y., & Li, Y. h. (2021). The role of workplace social capital on the relationship between perceived stress and professional identity among clinical nurses during the COVID-19 outbreak. *Japan Journal of Nursing Science*, 18(1), e12376.
- Zhao, Y.(2013). Social Networks and Reduction of Risk in Disasters: An Example of the Wenchuan Earthquake. In W. -J. J. Yeung, & M. T. Yap, *Economic Stress, Human Capital, and Families in Asia*(pp. 171-182). Springer Netherlands.